

Justinas Marcinkevičius

MAŽVYDAS

TRIJŲ DALIŲ GIESMĖ

VILNIUS

1982

PIRMA DALIS

...sed libera nos a malo*...

PIRMAS PROLOGAS

Špitolninkų Choras

Vargonininkas Milkus

MILKUS

Jau netoli ir šventojo Martyno —
Ar pagalvojot Mažvydą pagarbint?
Maitinatės iš jo širdies ir delno,
Jo gerumu prisidengėt nuogybę,
Ant jo dosnumo gultą pasiklojot,
O liaupę atiduot anam užmiršot.

NIKODEMAS

Bet Mažvydas mums sako, kad už viską
Privalome dėkoti dangui...

MILKUS

Taip,
Žinia, kad dangui. Betgi kas, aš klausiu,
Parodė dangų tau? Kieno ranka
Tikėjimą į širdį pasodino,
Išrovus velnio piktžoles iš jos?

Tyla

* ...bet gelbėk mus nuo pikto... (lot.).

Ir dievas, ir klebonas myli giesmę.
Koks būtų donis Mažvydui, jei mes
Jį sveikintumėm giesme per Martyną!

NIKODEMAS

Kaip įsakysit...

MAČYS

Jau geriau giedot
Nei tvartą mėžt.

NIKODEMAS

Arba kapoti malkas.

MILKUS

Vardadieniui tamtyč sudėjau giesmę.
Vadinasi jinai: „Nauja giesmė
Apie Martyną Mažvydą, arba
Varguolių Tėvas.“ Kiek naktų be miego
Prie žvakės prarymojau! Kiek širdies
Į ją sudėjau...

(Teatrališkai ištraukia popierius)

Imkit ir giedokit!

NIKODEMAS

Kad mes vis tiek čia nieko nesuprantam.

MILKUS *(užsidegdamas)*

Pritarkit! Pradedu. Pirma dalis.

Kad į Ragainę atėjo,
Tuoju visus mokyt pradėjo.
Iš grieko traukė,
Dievopi šaukė
Ir dangų žadėjo.

Paskendęs buvo purvuose
Ir mano kūnas, ir dvasia.

Graudžiai verkdamas
Ir kentėdamas,
Voliojaus griekuose.

Atėjo, ranką tiesdamas
Ir atsikelti kviesdamas.

Tiesiai į dangų,
Į dievą brangų
Kelią pašviesdamas.

O dieve, pilnas meilumo,
Taipogi gailestingumo.

Trauk nuo šėtono
Prie savo šono,
Prie dangaus linksmumo.

Aptekę buvome votim,
Visokiom kūno bjaurastim.

Kaip ir ant vėjo
Pavietrėsėjo
Iš vieno su mirtim.

Iš visokiausių žolelių,
Žiedų, o taipgi šaknelių
Vaistus virdamas,
Mums dalydamas,
Gydė nuo sopulių.

Špitolę pastatydamas,
Varguolius suvadydamas:

Šičia nuo šiolei
Gyvenkit, broliai,—
Meiliai sakydamas.

Taip mumis mokė Mažvydas,
Nuo dvasios nuomario gydas,

O ir ant kūno,
Kur velnias tūno,
Patepdamas žaizdas.

1562 metai. Ragainės bažnyčios šventorius. Gilumoje — didžiosios durys. Dešinėje — trys stulpai su geležiniais antkakliais nusidėjėliams. Keli kapai. Vidurnaktis. Špitolninkai, Mažvydas

BALSAI UŽ SCENOS

Pakelk aukščiau! Paimk iš kito šono!
Na, dar kartelį — viens ir du... Šaknų!
Sakau, šaknų žiūrėkit!.. Nenulaužkit!
Kur tu tempi, žiopoly! E, silpnaklynis...
Tyliau, visa parapija sukils.
Jau netoli... dar truputėlį... Imam!
Šventorius jau čia pat. Užsik iš priekio!
Kapų nemindžiokit, galvijai! Viskas.
Dabar guldykim. Prie duobės arčiau!

Špitolninkai, sukibę iš visų pusių, įtempia į sceną jau sumitusį ažuolioką ir guldo jį šaknimis prie duobės. Kurį laiką ilsisi sukrėtę

MAČYS

Ėgi sunkus, žaltys!

ŽIOBA

O ką manai —
Tiek mirkęs vandeny! Galvok, nuo Kauno
Jį Nemunas atplukdė.

TIRVA

Pasakei —
Lyg kad arčiau nebūtų ažuolačių.

ŽIOBA

Čia, prie Ragainės, nér.

TIRVA

Užtat anapus,
Už Nemuno, Lietuvoje, vadinas,—
Jų kiek tik nori. Štai paklausk Berankio.
Jis buvo neseniai.

BERANKIS

Buvau. Gviešiausi
Arklių porelę sau parsiplukdyti —
Maniau: parduodu Tilžėj ir užiu.
Sugavo, rupečkos! Čia pat, ant kelmo,
Nukirto ranką. Net nepamačiau,
Ar ažuolo, ar kito kokio medžio
Tas keltas buvo.

MAČYS

Griebia jie kaip reikia!
Lyg ne lietuviai būtų.

BERANKIS

Prūsai, sako,
Tupėkit sau už Nemuno. Ko lendar?
Per ilgos rankos...

NIKODEMAS

Jų pačių per ilgos.
O kas nuplukdė klebonijos bėrį
Aną pavasarį? Vidur dienos.

ŠLIUMPA

Betgi klebonas ir dabar galvoja,
Kad tu jo bėrį perleidai per gerklę...

NIKODEMAS

Į snukį gausi! Taigi pats girdėjai,
Kaip aš jį keikiau... Taigi pats žinai,
Kad plaukt nemoku... Taigi pats matei,

Kaip jis ant kranto, kelnes išsigrėžęs,
Parodė užpakalį — pabučiuokit,
Girdi, ir man, ir arkliui. Eik, paimk!

ŽIOBA

Tas Nemunas, sakau, tai pykčio upė.
Per šienapjūtę Galbrasčiuos buvau:
Ir šiapus — pievos, ir anapus — pievos.
Tai kad pradėjo kernotis ir plūstis
Ir moterys, ir vyrai, ir vaikai!
Prieš kaimą — kaimas. Ko neišgirdau,
Ir ko nepamačiau!

MAČYS

Kur du lietuviai —

Ten peilis prie gerklės.

TIRVA

Ir taip, ir šitaip.

Esu girdėjęs, kaip tą pačią dainą
Dainuoja žmonės: vieną posmą — ten,
O kitą — ščia.

BERANKIS

Rupūžės, ir viskas.

Nukirto ranką! Dar gerai, kad kairę.

ŽIOBA

Tas Nemunas, sakau, tai pykčio upė.

TIKVA

Kaip pažiūrėsi. Būna, kad ir meilės.
Pažįstu vieną berną iš Kruopių.
Tai tas prieš porą metų parsiplukdė
Iš Lietuvos sau mergą. Ir gyvena.

BERANKIS

Merga tai ne arklys — nepakinkysi.

MAČYS

Drūtai šneki.

(Apžiūrinėdamas ažuolioką)

Kažin, ar prisiims?

NIKODEMAS

Turėtų prisiimt. Klebonas sako,
Kad šaknys gyvos...

MAČYS

Aš nesuprantu —

Ko jis į šitą medį įsikirto?
Ir pats nemiega, ir kitus kamuoja.

NIKODEMAS

Ė, mano mielas, taigi jis iš ten,
Iš kur ir pats klebonas — iš anapus.

MAČYS

Išeitų lyg ir brolis.

NIKODEMAS

Ką manai —

Jis vienas čia kaip pirštas.

ŠLIUMPA

Tai galėjo

Gyventi sau Lietuvoje...

MAČYS

Tikyba

Tenai kita.

TIRVA

Aš pasakysiu taip:
Ir ačiū dievui, kad kleboną turim,
Kad Nemunas atplukdė jį čionai,
Kaip šitą ažuolatį.

ŽIOBA

Kad ne jis —
Jau būčiau nusibaigęs kur pakrūmėj:
Nei stogo ant galvos, nei duonos kąsnio.
Gera, kad į špitolę įsileido.

NIKODEMAS

Tai argi dovanai? Tai ar nedirbi?

ŽIOBA

To mano darbo — viešpatie, atleisk —
Kaip tavo proto...

NIKODEMAS

Gausi į dantis!

ŽIOBA

Kad tai jie būtų!

ŠLIUMPA

Vyrai, ša! Klebonas.

*Žibintu ir krepšiu nešinas, įeina Maž-
v y d a s. Padeda krepšį ir pasišviesdamas
apžiūrinėja ažuolioką*

MAŽVYDAS

Šaknų ar nenudraskėt?

MAČYS

Jau dabojom...

MAŽVYDAS

Svarbiausia šaknys. Jei neprisiims,
Prie stulpo prirakinsiu! Kryžium žemę
Bažnyčioj paguldysiu! Tris dienas
Neduosiu ẽst...

NIKODEMAS

Turėtų prisiimti.

MAŽVYDAS

Išvysiu iš špitolės, oi, išvysiu,
Jei nužudysit ažuolą!

(Žegnojasi)

Beranki,

Kur tavo žiurkė?

BERANKIS

Taigi čia, klebone,
Ant pono Zetės kapo.

MAŽVYDAS

Kiek laikei?

BERANKIS

Kaip ir sakiau.

MAŽVYDAS

Pašvinko jau?

BERANKIS

Pašvinko.

MAŽVYDAS

Tai tempk ją čia!

(Žegnojasi)

Oi, degsi pragare
Per savo burtus! Oi Beranki, degsi...

(Kol Berankis ieško žiurkės)

Kokie gi jūs krikščionys! Stabmeldžiai.
Kiekvieną žygį pradate burtais
Ir burtais baigiat. Poterių nemokat.
Žegnojatės, mačiau, kaire ranka
Ir tris kartus per kairį petį spjaunat.
Žemėpačiais, laukosargiais, žalčiais
Aptekę jūsų sielos. Dievas mato,
Kaip aš dėl jų su pragaru grumiuosi.

(Išlūri į vieną špitolninką)

Kas ten ant tavo kaklo, Nikodemai?
Atseki marškinius. Taip ir maniau:
Žalčių, gyvačių kaukolės! Į duobę,
Į duobę, Nikodemai!

NIKODEMAS

Mano tėvas
Nešiodavo nuo priemėčio visokio...

MAŽVYDAS *(nuplėšia tuos „karolius“, įmeta į
duobę)*

Į duobę, Nikodemai, kol dangus
Neužsirūstino. Rytoj per dieną
Kaposi malkas, Nikodemai. Malkas!
Pietų nebus. Galvosi apie dievą
Ir melsies, kaip aš mokiau: „Tėve mūsų,
Kursai esi danguj..." Ar atsiminsi?

NIKODEMAS

Kur čia neatsiminsi!

(Grįžta Berankis su žiurke)

MAŽVYDAS

Fu, koks dvokas!

Į duobę įe, Beranki, po šaknim.
Dabar įleiskit medį. Po perkūnais,
Šaknų žiūrėkit! Viešpatie, atleisk!
Ką tu čia bumbi, Tirva? Jeigu moki
Kokių nors burtų, tai sakyk juos garsiai.

TIRVA

Bijau, klebone, likti be pietų.

MAŽVYDAS

Velniai nematė, kad tiktai prigyty.

TIRVA

Jei taip, tai pasakykit tris kartus:
„Šaknim — į pragarą, šakom — į dangų“.

MAŽVYDAS

Šaknim — į pragarą, šakom — į dangų,
Klausyk, bet juk tai velniškai gražu!
Kokia prasmė! Ir medis, ir žmogus
Šaknim — į pragarą, šakom — į dangų.

(Išima mažą pinigėlį)

Čia tau, kad šitaip pasakyti moki.
O kad per burtus tu eini prie velnio,
Turėsi šluot sekmadienį bažnyčią.

TIRVA

Ar nesakiau...

MAŽVYDAS

Bažnyčią šluot — garbė.
Kad būtų įdomiau, atsiųsiu Katrę.

ŠLIUMPA

Su Katrike tik velniui žvakę žibint.

ŠPITOLNINKAI (*pasodinę ažuolioką, šoka aplink jį kažkokį ritualinį šokį stūgaudami*)

Aržuolėlio trys šakelės,
Ohoho!
Ant kožnos šakelės
Trys žvaigždėlės,
Ohoho!

*Sugriebę už rankų Mažvydą, įtraukia jį
į savo šokį*

MAŽVYDAS (*atsigodęs*)

Ar nenustosit ūbavę! Šventoriuj!
Gerklė užaks...

BERANKIS

Ganytojau, taip reikia.

TIRVA

Kad prisiimtu...

MAŽVYDAS

Liaukitės, dėl dievo!
Ką pasakysiu, kai manęs paklaus:
Kur, Mažvydai, jų sielos? Sėskit, sėskit!

*(Išėmęs iš krepšio duoną, laužo ją, dalija,
paskui iškelia didelį butelį)*

Tai kunigaikščio dovana — dėkoja
Už tai, kad jus gerai ganau. Beranki,
Paliek pirmiausia medį, kad prigytų.
Dabar užpilkim, vyrai, ant širdžių,
Kad meile ir džiaugsmu jos sulapotų.

Butelis eina per rankas

MAČYS

Ganytojai, kad šitaip visą laiką!

MAŽVYDAS

Kaip — šitaip?

MAČYS

Kaip dabar. Aš pasakysiu:
Nemylite jūs mūsų. Duoną duodat,
Tačiau nemylit. Jūs širdis tenai,
Anapus Nemuno. Lyg mes nematom!

ŽIOBA

Tas Nemunas, sakau, tai pykčio upė.

Tyla

MAŽVYDAS

Ko gero, tu teigus: mylėt nemokam.
Aš — jūsų. Jūs — manęs. Ak, žodžiai, žodžiai.
Sielų nuogumą dangstom jais kaip rūbais.

Tyla

Kas gydė tavo šunvotes, Mačy?
Kas išplėšė tave iš maro, Tirva?
Kas ištiesė tau dešinę, Beranki,
Kai tu nusilpęs kabinais į krantą?
Kas, Nikodemai, priglaudė tave,
Niežų apsėstą, prausė, šveitė, tepė?

BERANKIS

Atsimenam, ganytojai.

MAŽVYDAS

Ir aš
Neužmiršau. Ne dėkingumo laukiu.

Tyla

Aš nesakau, kad taip dariau iš meilės.
Iš pareigos dariau. Iš pa-rei-gos.
Taip žmogų suprantu. Ir taip jį myliu.
Sunkus tai, vyrai, darbas. Oi, sunkus!

(Nugeria iš butelio)

Nes meilė — tai kaip vynas. Leñgva. Gėra.
Į dangų kelia. Žemės kaip ir nēr.
Tai gal nėra ligų, nēr skurdo, bado,
Tamsos ir priespaudos? Nēr dvasios maro?
Dabar priviso pranašų, kurie
„Žmogus! Žmogus!“ kartoja užsimerkę,
O to žmogaus nemato. Kas tai? Meilė?
Ak, ne su tokia meile atėjau
Iš Lietuvos į Prūsus! Dievas regi.

(Patylėjęs)

Jau trylikti, kai gyvenu tarp jūsų,
O persikelt per Nemuną bijau.
Bijau, kad pasiliksiu. Nebegrišiu.
Tik pareiga, sakau, tik pareiga...

NIKODEMAS *(svajingai)*

Dangaus aukštumas! Net galva apsvaigo.

MAŽVYDAS

Žmogaus širdies gilumas, Nikodemai.
Yra tenai kertelių, į kurias
Tik vienas dievas žiūri. Arba velnias.

NIKODEMAS

Vis tiek dangus aukštesnis.

TIRVA

Pasigėrei.

NIKODEMAS

Ne, tu tik pažiūrėk: atrodo, lekiam
Aukštyn... arba gilyn...

MAŽVYDAS (*atsidūsta*)

Ak Nikodemai,
Šaknim — į pragarą, šakom — į dangų.

NIKODEMAS (*taip pat svajingai*)

Ganytojai, tą jūsų bėrį... aš
Pavasari nusiplukdyti leidau...
Taip sakant, išmainiau į vieną kvortą
Linksmybės gėrimo... Va, pasakiau —
Ir palengvėjo.

MAŽVYDAS

Rupūžės, žalčiai,
Gyvačių išnaros...

TIRVA

Tą jūsų knygą...
Kur kiaulės oda aptaisyta buvo,
Aš Tilžėj pardaviau... per šventą Roką...
Paimkit pinigus... Ramybės nér.

(*Išsitraukęs atriša mazgelį*)

Čia ne visi. Išleidau. Atidirbsiu.

MAŽVYDAS

Tai kiek gavai?

TIRVA

Pusantros markės.

MAŽVYDAS

Čha!

Kvailys! Apgavo jie tave, apgavo!
Kaip glušą piemenį... Geriau jau būtum
Į Tilžę kokį aviną nutempęs
Nei mano Ciceroną. Gal žinai,
Kam pardavei?

TIRVA

Tokiam storam, barzdotam...

MAŽVYDAS

Storų, barzdotų Tilžėj, mielas Tirva,
Ne vienas ir ne du. Ot, apgavikai!
Už Ciceroną — tik pusantros markės!
Ar jie nematė, kad iš kvailo perka,
Kad vogtą daiktą dera? Kur nematė!

TIRVA (*krisdamas prieš Mažvydą*)

Nubauskite, ganytojau, mane!
Ramybės neturėsiu... Galą gausiu...

MAŽVYDAS (*pripuolęs kelia Tirvą*)

Ką tu čia, Tirva, sugalvojai? Kelkis!
Sakau tau, kelkis! Pamanyk, knyga!
Žmogus brangesnis nei knyga. O ypač
Kai jis iš purvo keliasi... kai žydi
Gražiausia jo šaka... Tą Ciceroną
Atmintinai jau moku. Ak dangau,
Kodėl taip sunkiai skleidžias mūsų sielos,
Kodėl jos tokios baikščios? Sėskis, Tirva,
Šalia manęs... Imk butelį, laužk duonos.

ŠLIUMPA (*Mačiui*)

O tu sakai: širdis tenai, anapus.
Ji ir tenai, ir čia — visur, kur žmonės.

MAČYS

Išeitų lyg ir taip...

MAŽVYDAS (*nenustygdamas vietoje*)

Ak žmonės, ak!

Net nesmagu, kad šiandien man taip gera.
Pirmiausia ažuolaitis — kur matyta,
Kad pats į krantą liptų, šaknimis
Kabintųsi... Paskui tu, Nikodemai,
Tu, Tirva... ir visi jūs — kaip tas medis —
Širdim į šviesą pasisukot. Ačiū!
Jūs nemanykit, aš visus jus...

*(Pašokęs mojuoja žibintu. Prisidėjęs prie
burnos ranką, šaukia)*

Ei!

Jūs, ten, Lietuvoje! Po šimts paralių!
Ar dar yra kas gyvas?

(Nutyla. Klausosi)

BALSAS (*iš anapus Nemuno*)

Ė hé héj!

MAŽVYDAS (*šaukia*)

Tas medis prisiims!

BALSAS

Prūsokas — dvokas...

MAŽVYDAS (*šaukia*)

Sakau, kad prisiims...

BALSAS

...po pietų durnas...

MAŽVYDAS (*numojęs ranką*)

Pasišnekėjom... Jau kelintą sykį
Šaukiu į Lietuvą. Žinau, kad veltui,
Bet kai taip gera, tai imi galvoti:
O gal supras? O galgi atsišauks?

*(Šokinėdamas keistai aplink ažuolioką,
dainuoja)*

O!
Aržuolėlio trys šakelės,
Ohoho...
Ant kožnos šakelės
Trys žvaigždėlės,
Ohoho...

2

*Klebonija. Mažvydo kambarys. Ilgas sta-
las, suolai pasieniais. Pora knygų, žvakė
ant stalo*

*Mažvydas. Benigna. Milkus.
Špitolninkai*

*Benigna įveda Mažvydą, sodina
jį prie krosnies, užkloja kojas marška*

MAŽVYDAS

Gera, gerai! Tyliu. Neprieštarauju.
Sakiau, kad niekur neisiu, tai ir neisiu.
Sėdėsiu visą dieną prie ugnies
Ir kojas šildysiu...

BENIGNA

Dar neužtenka,
Kad peršalo, sodindamas tą medį,
Tai dar, matyk, susigalvojo laistyt...

MAŽVYDAS

Benigna, žmonai

BENIGNA

Gėdos neturi,
Per visą naktį stabmeldiškai stūgaut!
Ne veltui sakoma: koksai piemuo...

MAŽVYDAS

...tokia ir kaimenė. Kokia žmona,
Toksai ir vyras. Eik, pašauk špitolę:
Reik pasiskirstyt darbus.

BENIGNA

Dieve, dieve!
Kas bus, kada burgrovas sužinos?
O ponas Zetė! Ant jo tėvo kapo
Nustipus žiurkė tris naktis gulėjo!
Baisu ir pagalvot...

MAŽVYDAS (*tvardydamasis*)

Benigna, žmonai
Sakiau, pašauk šeimyną.

(*Likęs vienas*)

Cha! Ta žiurkė —
Berankio išmonė.

(*Po pauzės, patenkintas*)

Koks ažuoliukas!
Kad tik prigytų! Ne žmogus, o rūpi.

*Špitolninkai tuo tarpu sueina vienas po
kito, trypia ir stumdosi prie durų*

Beranki, kaip ten buvo su ta žiurke?
Gandai visokie sklinda...

BERANKIS

Taigi va:

Grėbiau lapus šventoriuj, kaip ir liepėt.
Jau, rodos, taip gražu, nors dievui melskis.
Bet pūsteli vėjelis — nosį riečia.
Galvoju, taigi, kas čia gali būti —
Vieta, sakyt, šventa... Apsidairiau.
Ėgi matau: ant pono Zetės kapo
Pacukas. Žiurkė. Didelė, išputus...

BENIGNA

Beranki, liaukis!

MAŽVYDAS

Pasakok, Beranki!

BERANKIS

Pirmiausia šovė nedora mintis,
Jog tai vėlė... velionio Zetės siela.
Bet kryžiaus ženklą nuvijau tą mintį.
Atsinešiau kastuvą ir tą maitą
Po ąžuolu, kurį sodinom andai,
Ir pakasiau. Po šaknimis padėjau.
Sakau, trąša.

MAŽVYDAS

Praneškit ponui Zetei,
Jog tėvo kapą reikia prižiūrėti:
Paliko šitiek turto, o sūnus
Po mėnesio užmiršo... Verkiant reikia
Pamokslą pasakyt apie kapus,
Jų priežiūrą... Prieik arčiau, Beranki!

(Duoda jam mažą pinigėlį)

Čia tau, kad šventą vietą sutvarkei.

(Pašnibždomis)

Kaip mūsų ąžuolaitis?

BERANKIS

Rodos, nieko.

MAŽVYDAS

Ar srutom laistei?

BERANKIS

Srutom negerai:

Šaknis nudegins. Reik vandens, kuriam
Būt nusimaudžius boba...

MAŽVYDAS

Kur jo gausi?

BERANKIS

Katrikė maudėsi. Pripylėm rėčką,
Pastatėm priemenėj. Bet va — reikėtų
Įbert tris saujas žemės iš po kryžiaus...

MAŽVYDAS (*šaukia*)

Beranki, liaukis! Eik šalin, Beranki!
Už medį atsakai. Jei neprigis —
Abu su Katrike po juo pakarsiu!

(*Po pauzės*)

Kol gulinėjau peršalęs, man regis,
Visi darbai sustojo. Dykaduoniai!
Ar žirnius jau iškūlėt?

NIKODEMAS

Šalčių laukiam:

Geriau byrės.

MAŽVYDAS

Kad taip — tai, Nikodemai,
Paskersi meitėlį. Jau, rods, įmitęs.
Nusvilinsi, išdarinėsi. Taigi
Pietums — skerstuvės ir juka.

BERANKIS

Bet rodoš,

Kad šiandien pasninkas...

MAŽVYDAS

Ką tu čia paistai!

Aš pasninkus žinau.

NIKODEMAS (*pritardamas*)

Tikrai, klebonas —

Ir nežinos! Jisai gi mokslus ėjo...

MAŽVYDAS

Tai kaip sakiau... Skerstuvės. Tu gi, Tirva,

Į mišką pavažiuosi. Pasiimsi

Dar porą vyrų. Kirskit sausuolius.

Tik šiukštu nepalieskit dvaro miško!

Mačy, prie girnų! Šliumpa — prie galvijų!

Beranki, tu, kur nors pašalėje

Sukūręs ugnį, tepalo išvirsi

Nuo šunvočių ir nuo niežų. Kaip mokiau,

Supilk į tošines. Padėk kamaroj —

Tegu ataušta.

BENIGNA

Prismardins kamara!

Ar nėr jau kur padėt?

MAŽVYDAS

Kaip ir sakiau:

Padėk kur nors ataušti. Per Martyną

Užeis Butkūno Jurgis iš Vilkiškių —

Paimk už tepalą penkis grašius

Špitolės naudai. Viskas. Galit eiti.

Ir atsiminkit: darbas — kaip malda.

Kuo nuoširdesnis, tuo brangesnis dangui.

(*Špitolninkams išėjus*)

Iš to jų darbo — tiek tos ir naudos.

BENIGNA

Kiek sykių tau sakiau...

MAŽVYDAS

Benigna, žmonai

BENIGNA

Kiek sykių tau sakiau: nueisim vėjais!
Atidarei špitolę — tai ir traukia
Visokie svieta perėjūnai, vagys.
Ant mūsų sprando karias...

MAŽVYDAS

„Jei turi,
Žmogau, bent porą marškinių — tai vienus
Tuoį perleisk artimui.“ Savonarola.
Koksai tikėjimas! Kokia aistra!
Tai bent domininkonas...

BENIGNA

Ubagynas,

O ne klebonija!

MAŽVYDAS

Badu nemirštam.

BENIGNA

Bet ir netunkam.

MAŽVYDAS

Gėda būt vienam
Sočiam arba laimingam. Ak Benigna,
Užtenka juk ir mums. Nenusinešim...

BENIGNA

Užmiršom gimines...

MAŽVYDAS

Tai ar užmiršom?

Ar neišleidau tavo seserų,
Dalių jom nedaviau? Gal tavo broliams
Nenupirkau — kam žemės, kam padargų,
O kam namų? Žinai pati, kaip skurdot
Ligi manęs... Štai sėdžiu ir stebiuosi:
Kaip aš pakėliau šitokią šeimyną —
Devyni žmonės! Viešpatie, atleisk:
Ką ir galvojo vargšas jūsų tėvas,
Garbusis Lauteršternas? Nežinau,
Gal tai erezija, bet man atrodo,
Kad ne tikėjimas svarbu, ne maldos,
O tai, kiek žmogui gero padarai.
Tikėti lengva. Daug sunkiau gyventi.

BENIGNA

Be vietos dar jauniausias mano brolis.

MAŽVYDAS

Ar Kristupas?

BENIGNA

Žadėjai jį išmokslinti...

MAŽVYDAS

Guvus vaikinas, greitas, supratingas.
Tik jo dvasia tamsi.

BENIGNA

Kaip tikrą tėvą
Tave jis myli, Mažvydai!

MAŽVYDAS

Matau.

Todėl ir rūpinuosi. Per Martyną
Iš Karaliaučiaus Vilentas atvyks,
Tai ir nutarsim. Ką dabar jis veikia?

BENIGNA

Ar Kristupas? Taigi žinai: špitolėj.
Skenduolį tą vis globsto, trina, šildo.

(Patylėjusi)

Sakai: dvasia tamsi. O ar nepuolė
Į Nemuną, vos tik išgirdo šaukiant?
Ar neištraukė to žmogaus? Kad pats
Tik nesusirgtų — lapkričio pradžia,
Vanduo jau šaltas... Gal pašaukt jį liepsi?

MAŽVYDAS

Pirmiau pašauk vargonininką Milkų.

BENIGNA *(sustojusi prie durų)*

Martynai Mažvydai! Aš tau sakau:
Sugrauš mus tie geri darbai. Skolingi
Jau esame krautuvininkui Grosui,
Širvintų ponui, Kraupiškio garboriui
Ir Tilžės gelumbininkui. Matytis,
Ir šiomet neišteksime su duona.
O vakar buvo brolis — tas, iš Kuršių.
Arklys jam krito. Prašo pinigų...

MAŽVYDAS *(rečitatyvu)*

„Rytojum nesirūpinkit — rytojus
Pats pasirūpins savimi..." Arba:
„Jisai pridengs savais sparnais tave,
Ir tavo prieglobstis po jo sparnais bus..."

BENIGNA *(klauso lyg nesuprasdama, paskui
ima kūkčioti; tragiškai)*

Martynai Mažvydai!

Išbėga

MAŽVYDAS (*gailiai ir kaltai*)

Benigna, žmona!

(*Pasiremia rankomis galvą, ima kosėti,
kosi ilgai ir sunkiai. Protarpiais tarp ko-
sulio priepuolių*)

Benigna, žmona! Ak, Benigna, žmona...
Išdžiūvę iščios... Ak, bevaisės iščios...

(*Praėjus kosuliui, atsilošia, užsimerkia,
ilsisi. Paskui, sekdamas šokinėjančią min-
tį, linguodamas, tyliai, ritmiškai, beveik
pašnibždomis mąsto ar kalba*)

geriau jau geriau jau geriau
bet kam visa tai, aš sakau
kam klausiu tik Niekas
regėjimas kam girdėjimas
šitas jautimas kad skauda
alsuoju ramiai ir giliai
bet kam mintis arba žodis
ėjimas lytėjimas kam
regėjimas kam ak nereikia
tas alkis vanduo troškulys
o kaip kvepia tas šienas tenai
sugrįžti sugrįžti kvailys
ir kam visa tai kam
ta Didžioji Tiesa neįmanoma
suprast sulaikyti išaiškinti
paskelbti ir kam ji
akimirkos vaisius beskonis
užgniaužiantis kvapą
o gal apreiškimas tatai
ir šviesa širdyje ak nereikia
sustok jau Dangau
apkabink mano dvasią
O kas jei ne tu

ir atleisk man atleisk
gyvenimą visą bespalvį
bekvapį beskonį aha pareiga
tavo skydas slapstais ir gudrauji
bet kam tai
ranka nepakyla žegnonei
o viešpatie kaltas
tamsoj mano kelias
bet kvepia tas šienas
tenai prie Dubysos
o viešpatie kaltas aš
kaltas atleisk — — — — —

MILKUS (*įėjęs*)

Ar šaukėte, ganytojai?

MAŽVYDAS (*atsigossdamas*)

A, Milkus.

Gerai, kad atėjai.

(*Kurį laiką tyli*)

Girdėjau, giedat
Kažkokią naują giesmę?

MILKUS (*sumišęs*)

Taip, klebone.

MAŽVYDAS

O kas tai per giesmė?

MILKUS

Tai... paslaptis!

MAŽVYDAS

O vis dėlto?

MILKUS

Vardadieniui mes norim
Padovanoti... giesmę jums!

MAŽVYDAS

O kokią?

MILKUS

Tai... aš sudėjau...

MAŽVYDAS

Milkau, ką girdžiu!
Labai gerai, kad prie giesmių kreipiesi.
Giesmė — tai mūsų šauksmas tamsoje.
Tai mūsų žvilgsnis į tenai, kur einam.
Tik šauksmas ir tik žvilgsnis. Dieve mano,
Tai kur aš visą, kam aš ir kodėl?

MILKUS (*sutrikęs*)

Aš nežinau, ganytojau!

MAŽVYDAS

Ak Milkau,
Aš irgi nežinau. Todėl ieškokim
Giesmės, kuri mus kuo pilniau išreikštų.

(*Pastebėjęs Milkaus sutrikimą*)

A, suprantu! Paduok man šitą knygą!
Ne tą... Taip, taip — Vergilijų paduok!

(*Varto knygą, žiūrinėja, meiliai ją glosto*)

Tai kunigaikščio dovana. Tą dieną
Aš nunešiau jam savo Katekizmą,
Aptraukęs jį veršiuko oda. Sapnas!
Nukritęs medžio lapas. Vėjo gūsis —
Tiek to žmogaus yra! Imk, Milkau, knygą,
Susivyniok į skepetą ir trauk

Pas Reimaną į Tilžę. Ir derėkis.
Prašyk, kiek nori, bet be dešimt markių
Neatiduok. Koks įrišimas, a?
Koks ornamentas! Ak žmogau tu mano,
Vergilijau! Tarytum sielos pusę
Tam velnio bernui Reimanui parduodu.

(Patylėjęs)

Už porą markių Tilžėje paimk
Du stiklo arkušus. Po dešimt colių.
Seniai ruošiuosi, Milkau, įsistiklint
Bent vieną langą. Šitą, žiemrytinį.
Matysis Nemunas... ir kitas krantas,
Ir dar toliau... Toli, brolau, matysis!
Tai eik jau, Milkau! A, beje, paimk
Vaškinių žvakių tuziną. Laimingai!

*(Likęs vienas, prieina prie lango, užsigu-
la, žiūri ilgai)*

Pro šitą kiaulės pūslę — lyg pro miglą:
Nepamatysi nieko. Reikia stiklo.
Atsižiūrėti reikia. Atsidūsaut.

(Vėl žiūri)

Dabar ten kelia moterys linus.

3

Įbėga Kristupas, stabteli prie durų

MAŽVYDAS

A, Kristupas! Įeik. O kaip skenduolis?

KRISTUPAS

Pagirdžiau karštu viralu, apklosčiau —
Ir jis užmigo. Toks tenai ir miegas:
Pelytė sukrebžda — iš guolio šoka...

MAŽVYDAS

Tai nepalikit vieno.

KRISTUPAS

Benigna

Prie jo dabar prisėdo — tvarko, lopo
Sudriskusias jo drapanas. Gera,
Kad aš buvau kaip tik lauke, prie tvarto,
Kai jo pagalbos imta šauktis — būčiau
Ir neišgirdęs. Jeigu kiek — ir viskas:
Kai priplaukiau, jis jau į dugną ėjo...

MAŽVYDAS

Tu tikras vyras, Kristupai!

KRISTUPAS (*su malonumu prisimindamas
žygdarbį*)

Užtaigi!

Be sąmonės jau buvo, kai nutvėriau.
Bet kad jau įsikirto man į ranką —
Vos atplėšėm ant kranto: ligi kraujo!

MAŽVYDAS

O ar neperšalai? Špitolėje reikėjo
Į šiltą maršką susisukt...

KRISTUPAS

Šaltoka.

Pakrantėmis ledukas užsitraukęs.
Bet aš stiprus esu, tu gi žinai!

MAŽVYDAS

Kad man kas tavo spėką!

KRISTUPAS

Kokio galo

Jo taip anksti į upę lįsta? Taigi
Dar neprašvitę buvo...

MAŽVYDAS

Kad žinotum,
Kur ir kada nelaimė lauks...

KRISTUPAS

Atrodo,
Jisai iš ten...

MAŽVYDAS

Iš kur?

KRISTUPAS

Iš Lietuvos.
Tai Benigna ir sako: neužtenka,
Kad vagys, ubagai ir dykaduoniai
Iš Prūsijos visos pas mus subėgo...
Dabar, girdi, iš Lietuvos ims plaukti.

MAŽVYDAS

A, Benigna... Pavargus moteriškė,
Bet jos gerumas didelis.

KRISTUPAS

Ji sako,
Kad šitie valkatos praris mane,
Kad mano ateitį špitolė valgo...

MAŽVYDAS

Tai ko gi širyt pats į upę šokai,
Kam puolei gelbėti dar vieną burną?

KRISTUPAS

Nepagalvojau...

MAŽVYDAS

Kristupai, ir aš
Nepagalvoju, kai iš vargo upės
Bent vieną kitą mėginu ištraukti.

Jei kuo ir šviečiam — tai gerais darbais.
Tikėjimas — ir tas be gero darbo —
Kaip valtis be irklų.

KRISTUPAS

Bet, mano tėve,
Tikėjimas, kaip moko šventos knygos,
Jau pats savaime laimė, džiaugsmas, gėris.

MAŽVYDAS

Ė, mano mielas, tai tik žodžiai. Žodžiai!
Kad juos geriau suprastum — sėsk prie knygos.
Deja, ne prie šventos. Rašyk, sūnau!

(Diktuoja prisimindamas)

Per mėnesį spalinį padaryta:
Simaitį Petrą ir Vaitkaičių Markšę
Iš Vartuliškių sutuokiau. Dvi markės.
Pakrikštijau Sudeikio sūnų Miką.
Palaidojau Naujoką iš Ragainės.
Pakrikštijau Juknaičio Gendrės vaiką.
Nesakė tėvo. Neėmiau nė grašio.

(Nutyla, kurį laiką galvoja kažką, ūmai klausia)

Ką apie dievą tu žinai?

KRISTUPAS *(sutrikęs)*

Ar aš?

Žinau, kad jis yra...

MAŽVYDAS

Tai jau šis tas!

KRISTUPAS

Kad jis yra pradžia ir pabaiga...
Kad viską regi... kad yra teisingas...
Kad myli žmones...

MAŽVYDAS

Ar tikrai?

KRISTUPAS

Tikrai!

MAŽVYDAS

Gera. Rašyk: atlyginimo gauta
Septynios markės. Pirkta ir išleista:
Aliejaus dešimt stopų — bus dvi markės.
Dvi dešimtys dvi uolektys marškonio —
Pusantros markės. Už rugių malimą:
Penki šėpeliai — dvidešimt du grašiai.
Du tuzinai vaškinių žvakių — markė.
Aštuonios kvortos druskos — taipgi markė.
Pusantros rykštės cviliko — Benignai.
Trys uolektys satino — kelnėms. Man.
Dvi markės ir pusantros kapos grašių;
Už kailių išdirbimą: dešimt kailių —
Dvi kapos grašių. Per Visus šventus
Parduotas jautis...

(Nutyla, galvoja kažką, ūmai klausia)

Kristupai, sūnau,
Ką tu žinai, mielasai, apie žmogų?

KRISTUPAS *(sutrikęs)*

Ar apie žmogų?

MAŽVYDAS

Taigi.

KRISTUPAS

Apie žmogų?

Žinau, kad jis... žinau, kad jis mirtingas!
Kad kūnas jo mirtingas. O dvasia...
Dvasia jo nemirtinga...

MAŽVYDAS

Iš tikrųjų?

KRISTUPAS

Kaip dievą myliu!

MAŽVYDAS

Tai gerai. Ką dar?

KRISTUPAS

Kad nuodėmingas jis yra...

MAŽVYDAS

Ką dar?

KRISTUPAS

Kad silpnas, nuodėmingas... kad mirtingas...

MAŽVYDAS

Ir viskas?

KRISTUPAS

Viskas.

MAŽVYDAS

Taigi apie žmogų
Žinai mažiau nei apie dievą.

KRISTUPAS

Dievas
Yra šviesybė, meilė, džiaugsmas, laimė...

MAŽVYDAS

Sakau, kad apie žmogų tu žinai
Mažiau nei apie dievą...

KRISTUPAS (*užsidegdamas*)

Dievas — viskas!

Jisai yra visur — danguj ir žemėj.
Jis stovi mano dešinėje, kad aš
Nesusvyruočiau...

MAŽVYDAS

O tačiau svyruoji!

KRISTUPAS

Jis mato mano darbus ir mintis,
Jis — mano skydas ir likimas mano...

MAŽVYDAS

Nustok!

KRISTUPAS

...jis mano kardas ir tvirtovė...

MAŽVYDAS (*šaukia*)

Nustok, sakau! Aš klausiau apie žmogų.
Žmogau tu mano, apie žmogų klausiau!
Svarbiausio nežinai: kad nelaimingas.
Į galvą įsikalk: kad ne-lai-min-gas.
Todėl ir vertas meilės. Supranti?
Bijok laimingų, jeigu jų yra,
Nes jiems nereikia nei dangaus, nei meilės.

Tyla

Štai laukiu Vilento iš Karaliaučiaus.
Pasiviešės pas mus kelias dienas —
Galbūt suspėsime peržiūrėti giesmyną,

Galbūt jaunystę prisiminsim. Taigi
Tau metas ruoštis, Kristupai! Žygiuok
Drauge su Vilentu į Karaliaučių,
Kol dar tavęs špitolė neprarijo.

Kristupas puola bučiuoti Mažvydui ranką

KRISTUPAS

Kaip tikras tėvas duodi man...

MAŽVYDAS

Nereikia!

Aš duodu tau, kad duotum: d o u t d e s.
Kad žmogui duotum... nelaimingam žmogui.
Žinai ir pats — ne linksmintis siunčiu.
Pakeist mane turėsi laikui bėgant...

(Atsidusdamas)

Jau nežinau, kas man padės tvarkyti
Knygas ir popierius... Reiks Milkų šauktis.
Bet raštas jo bjaurus... Gana! Rašyk!
Papjovėm meitėlį šventam Martynui.
Iš Nemuno ištraukėme skenduolį.
O kas jis toks? Iš kur? Nubėk, paklausk —
Juk ne miegoti atplaukė...

KRISTUPAS *(išbėgdamas)*

Aš greitai...

Aš jį kad pakratysiu — atsipeikės!

MAŽVYDAS *(šaukia iš paskos)*

Atvesk jį čia! Galbūt iš Lietuvos
Ką nors papasakos...

(Atsidusdamas)

Iš Lietuvos...

(Vėl užsigula ant lango)

Dabar ten vyrai mina kanapes.

KRISTUPAS (*įbėgdamas*)

Jo vardas Kasparas! Jau atsibudo...
Ir greit ateis. Jis siunčia tau šį žiedą.

MAŽVYDAS

Šį žiedą? Man? Tai gal iš Lietuvos
Koks senas draugas perduoti paprašė...

(*Apžiūrinėdamas žiedą*)

Pažįstu Vilniaus auksakalio darbą!
Ten, Kristupai, yra tokia gatvelė —
Nuo Rotušės į kairę — tai tenai
Prekiaujama visokiais brangumynais.
Kaip „Eneidoj“ sakoma: „Tas aukso
Prakeiktas troškulys!“ Trečia giesmė.

(*Duodamas žiedą Kristupui*)

Pasižiūrėk tu, Kristupai,— man regis,
Ten, iš vidaus, kažkas išgraviruota.

KRISTUPAS (*apžiūrinėdamas*)

Tikrai.

(*Skaito*)

„Dabar ir visados. Martynas.“
Ir metai: „Tūkstantis penki šimtai
Keturiasdešimt ketvirtį.“

MAŽVYDAS (*suklusdamas*)

Kaip? Kaip?
„Dabar ir visados“? Duok šen tą žiedą!
„Dabar ir visados.“ Negali būti...
O viešpatie! Dabar ir visados.
Greičiau pašauk tą Kasparą! Ko stovi?

Kristupas išbėga

MAŽVYDAS (*krisdamas priešais kryžių ant
sienos, sudejuoja*)

Marija!.. Ak! Dabar ir visados...
Kiek metų aš krūtinėj šitą šauksmą
Laikiau suspaudęs! Pareiga prislėgęs
Kaip akmeniu buvau jį... Dieve mano,
Dabar ir visados. Dabar, Marija!

*Sukniumba kniūpsčias, lyg norėdamas
sulaikyti iš krūtinės besiveržiantį šauks-
mą*

ANTRADALIS

*Ego sum panis vivus**

ANTRAS PROLOGAS

Špitolninkų Choras

Vargonininkas Milkus

BERANKIS (*Milkui*)

Aš čia galvojau, šiaip ir taip svarsčiau —
Išeina taip: Giesmė apie kleboną,
Martyną Mažvydą, varguolių Tėvą.

MILKUS

Tikrai, Beranki, apie jį.

BERANKIS

Tai va:

Išeina negerai. Giesmėj nė žodžio
Nepasakyta apie tai, kaip jis
Mane išgelbėjo. Aš čia sudėjau...
Jūs paklausykit — gal, sakau, pritiks.

(*Gieda*)

Paplūdo Nemunas krauju,
O aš jau rankos neturiu.
Visas sustiręs,
Kaip ir numiręs,
Pakrantėje guliu...

* Aš esu gyvenimo duona (*lot.*).

ŽIOBA (*nutraukdamas jį*)

Taigi ir aš norėčiau nuo savęs
Pridurti posmą apie tai, kaip žiemą
Per grabnyčias mane, sakyti, iš sniego
Negyvą traukė... Tiktai aš nemoku
Taip kaip Berankis suposmuot...

TIRVA

Ir aš

Prašyčiau apgiedoti, kaip iš maro
Mane išlupo Mažvydas. Brolyčiai,
Su aniuolais šnekėjus: Tirva, sako,
Tirvele, sako, einam jau, gana...

MILKUS

Į giesmę, vyrai, visko nesudėsi.
Mes čia atrinkom, kas visų svarbiausia,
Be ko negalim apsieit...

TIRVA

Vadinas,

Be mūsų — galima?

NIKODEMAS

Ne apie mus

Giesmė!

ŽIOBA

Vis viena — apie mus.

MILKUS

Nurimkit!

Ką suposmuot suspėsime — tą įdėsime.

ŽIOBA

Berankiui bepigu: jis pats posmuoja,
Anądien pagiedojo man — gražu!
Apsižliumbiau: pagailo tos jo rankos.

MILKUS

Tai aš jau pradedu. Antra dalis

O kad jis Vilniuj gyveno
Ir tikrą dievą pažino,
 Skleisdamas šviesą,
 Aiškino tiesą
Naujo tikėjimo.

Su Kulviškiu Abraomu,
Abu iš vieno eidamu,
 Kalbėjo rodžiai,
 Švietė jų žodžiai
Didžiu pamaldumu.

Čia Vilniaus vyskupas šoko,
Kad Mažvydas kitaip moko:
 Mušė ir daužė,
 Sąnarius laužė,
Temnyčion įbruko.

Kentėjo kūnu ir dvasia,
Kaip Kristus žydų rankose.
 Mirė iš bado,
 Kol atsirado
Liuosas žemaičiuose.

O kadgi buvo jaunystėj
Ir pačioj savo meilystėj,
 Tai ir pažino
 Tenai merginą
Visoj nekaltystėj.

Į Karaliaučių eidamas,
Palikti ją turėdamas,
 Kalbėjo meiliai,
 Raudėjo gailiai,
Drūčiai kentėdamas.

O tu, prakeiktas likime,
Prispaudei mus nuliūdime!
Meilę pamynei,
Širdį sutrynei
Sunkiam padėjime.

Veizėk, žmogau, ant pareigos,
Nebodams meilės nei ligos.
Ant lietuvių
Ir kunigų
Stovėk lig pabaigos.

1

Vilnius, 1542 metai. Rotušės aikštė. Paaukštinimas — scena, užtraukta užuolaida. Mažvydas, „Academia Culvensis“ studentai, miestiečiai, vienuoliai, karaliaus gvardiečiai, valkatos

MAŽVYDAS (*ant paaukštinimo*)

Visi, kas turi laiko, kas neturi,
Kas bėga į tenai, kas iš tenai,
Kas eina į bažnyčią, kas į smuklę,
Kas pirkęs, kas pardavęs, kas pavogęs
Ar šiaip sau per pažįstamus ką gavęs —
Visi čionai! Čionai visi, čionai!
Nesigailės, sustojęs valandėlei,
Nei kvailas, nei protingas — nes kiekvieno
Čia laukia Išminties ir Mokslo vaisiai,
Kuriuos dalijam šiandien dovanai!

(*Sustabdydamas vieną praeivį*)

Tik pažiūrėk, tiktai atkreipki ausį,
O ir išgirsi, ko dar negirdėjai,
Ir pamatysi, ko dar nematei.

Ei tu, sustok! Duok savo kvailą galvą:
Įkrėsim košės — bus lengviau gyvent.
Nenori — ir nereikia. Viešpats regi:
Tu pats atstūmei ištiestą tau ranką,
Į tamsą nuėjai... Bet, ačiū dievui,
Yra dar Vilniuj ir protingesnių.
Štai aš matau, kaip dega tavo akys
Žinių ir mokslo troškuliu. Prieik,
Prieik arčiau, žmogau,— ir atsigersi,
Ir tavo siela sužaliuos kaip pieva
Šalia Vilnelės...

PIRMAS MIESTIETIS

Ką tu čia vapi!
Anądien vienas irgi taip šnekėjo,
O ką parodė? Gi barzdotą bobą!

ANTRAS MIESTIETIS

Tau dar pasisekė. Ką besakytum,
O boba lieka boba...

TREČIAS MIESTIETIS

Aš anądien
Mačiau veršiuką dviem galvom.

PIRMAS MIESTIETIS

Ir kaip?

TREČIAS MIESTIETIS

Nei šis, nei tas. Tiktai daugiau suėda.

PIRMAS MIESTIETIS

Dabar dažnai visokią nieką rodo.
Tik tiek gerai, kad dovanai.

ANTRAS MIESTIETIS

Kad išlupa ir graši.
O būna,

TREČIAS MIESTIETIS

Iš kvailesnio.
Jei pamatau, kad į kišenę siekia,—
Aš traukiuosi į šoną.

ANTRAS MIESTIETIS

Kitą sykį
Ir grašgalio negaila — kad tik būtų
Į ką žiūrėt.

KETVIRTAS MIESTIETIS

Tai rodyk, meldžiamasis!
Ką burną aušinęs — pakelk tą maršką.

MAŽVYDAS

„Kulviškio akademija“ šį sykį
Parodyt nori jums, gerieji žmonės,
Kaip sunkiai jūs gyvenate ir kas
Dėl šito kaltas...

ANTRAS MIESTIETIS

Jau geriau neliestum:
Tema slidil

MAŽVYDAS

Tačiau skaudi!

KETVIRTAS MIESTIETIS

Teisybė.
Varyk, mielasis! Stenkis nemeluot.

Vienas studentų suduoda tris kartus į būgną, ir Mažvydas atitraukia uždangą. Scenoje matome sėdintį „Valstietį“ su duonos kepalu rankose

MAŽVYDAS

Jūs matot žmogų...

PIRMAS MIESTIETIS

Aišku, ne veršiuką
Su dviem galvom!

KETVIRTAS MIESTIETIS

Tylos!

MAŽVYDAS

...Jūs matot žmogų.

Jis dirbo sunkiai ištisus metus.
Jį saulė kepino ir plakė lietūs.
Nuo prakaito šlapi jo marškiniai
Prie nugaros prikepę. Štai žiūrėkit:
Nusiėmė žmogelis menką derlių,
Atsiklaupė ir dievui padėkojo,
Kad davė duonos jam ir jo vaikams.
Bet pažiūrėkit, žmonės! Pažiūrėkit!

*Į sceną išdidžiai įeina T i j ū n a s, išsi-
traukia didelį peilį ir, paėmęs iš „Valstie-
čio“ duonos kepalą, atsiriekia didesnę
pusę*

MAŽVYDAS

Du trečdaliai didžiajam kunigaikščiui!
Žmogus galvoja: ką gi padarysi,
Teks pilvą susiveržti. Įmaišysiu
Į duoną kerpių, samanų, pelų —
Gal dievas duos, per žiemą ir pramisiu...
Bet pažiūrėkit, žmonės! Pažiūrėkit!

*Į sceną pamaldžiai sudėjęs rankas įeina
K l e b o n a s, paima iš „Valstiečio“ duo-
ną ir atsiriekia nemažą gabalą*

MAŽVYDAS

Bažnyčia renka dešimtinę sau.
Žmogus galvoja: ką gi padarysi,
Kas dievo — dievui. Reiks į dvarą belstis,
Maldauti darbo: ar tvoras taisyti,
Ar minti kanapes, ar mišką kirsti,
Ar per medžioklę žvėrelius vaikyt.
Gal bent kąsnelį menką prisidursiu...
Bet pažiūrėkit, žmonės, pažiūrėkit!

*Į sceną vienas paskui kitą įbėga smul-
kėsnį duonos valgytojai — U r ė d a s,
V a i t a s, D e š i m t i n i n k a s, K a-
r e i v i s, S u o l i n i n k a s, R a š t i n i n-
k a s ir kiti. Kiekvienas atsiriekia ar at-
silaužia didesnį ar mažesnį duonos kąsnį.
Paskutiniems jau nieko nebelieka —
jie nuplėšia nuo „Valstiečio“ sermėgą,
marškinius, apkumščiuoja ir palieka pus-
plikį scenoje*

MAŽVYDAS

Taip renka dėklą, mezliavą, pasėdį,
Malūno, žagrės, šieno, apynių,
Medžioklės, žūklės, avižų, deguto,
Linų, kanapių, grybų, gėralų,
Galvų, nagų, ragų ir uodegų
Ir druskos mokestį... Kas liko žmogui?

*Žmogus scenoje teatrališkai krinta ant
kelio, ištiesia dangun rankas. Paskui išsi-
traukia virvagalį ir neriesi kilpą ant
kaklo*

MAŽVYDAS

Žmogus, prispaustas nevilties ir bado,
Jau nebežino, ką daryt — ir galvą
Į kilpą kiša.

*Į sceną įbėga dar vienas pavėlavęs mez-
liavos R i n k ė j a s, apžiūri tuščias „Vals-
tiečio“ rankas, išverčia jo kišenes ir, ne-
rasdamas ką paimti, numauna nuo kaklo
virvę, pamėgina — ar stipri, susivynioja
ir išsineša*

MAŽVYDAS

Betgi net ir virvę
Iš vargšo atima — mat gerą virvę
Parduoti galima. O ką daryti žmogui?
Aš klausiu jūsų, gerbiami piliečiai,
Ką gi daryti žmogui?

*Žmogus užsikabina ant peties terbą, su-
siranda lazdą, nusileidžia nuo scenos ir,
ištiesęs ranką su kepure, vaikšto tarp
žiūrovų, prašydamas išmaldos*

MAŽVYDAS

Ima terbą
Ir eina elgetaudamas per svietą.
Pasigailėkit, žmonės! Neatstumkit
Jo rankos ištistos, nes mūsų kelias
Į amžiną gyvenimą išklotas
Gerais darbais, maldom ir aukomis.
Ar maža matėm Vilniuj prie bažnyčių,
Prie vienuolynų, prie didžiūnų vartų
Pavargėlių su pustuštėm terbom?
Ak, nepraeikime tiktai pro šalį,
Manydami, jog tai neliečia mūsų!
Ž m o g a u s kančia yra ž m o n i ū kančia.

Kai skauda pirštą — jaučia visas kūnas.
Kai kitas alkanas — ir aš nesotus.
O gal rytoj liga arba nelaimė
Mane tarp jų prilenkus pasodins?
Užtat, žmogau, duok šiandien, kad rytojus
Dosnus ir gailestingas būtų tau.

TREČIAS MIESTIETIS

Ar nesakiau: jau siekia į kišenę!

KETVIRTAS MIESTIETIS

Ne į kišenę siekia, o į širdį.

*Įmeta pinigėlį į elgetaujančio kepurę.
Kiti paseka juo*

VIENUOLIS

Žiūrėkite, kam duodat! Ar nematot,
Kad kišat velniui tiesiai į nasrus,
Kad savo gerą pragarui aukojat?
Nuplauks tie jūsų grašgaliai į smuklę...

MAŽVYDAS

Jūs drebat dėl kiekvieno pinigėlio,
Jei tas nukrinta ne į jūsų kišenę.

VIENUOLIS

Eretikail! Bedieviai! Jėzų Kristų
Į Liuterį išmainė... antrą sykį
Jį pardavė!

KETVIRTAS MIESTIETIS

Tu, dievo avinėli,
Trukdai mums linksmintis.

VIENUOLIS

Per šeštines

Užpuolė šitie pragaro drigantai
Mūs vienuolyną: išvertė vartus,
Prioro langą išmalė, ant sienų
Prirašė visokiausių nešvankybių...

PIRMAS MOKSLEIVIS

Per šeštines moksleivį Mikailionį
Jūs gatvėj primušėt. Lig šiolei guli.
Akis už akį...

ANTRAS MOKSLEIVIS

Mūsų mokykla
Nuo švento Jurgio jau langų neturi.
Tai, gerbiamasis, jūsų darbas. Ačiū,
Po truputį grąžinsime jums skolą.

TREČIAS MOKSLEIVIS

Praneškite priorui, kad greičiau
Sau langą įsistiklintų — pradėsim
Su vienuolynu taiklumu varžytis...

VIENUOLIS (*išeina grūmodamas*)

Su šaknimis išrausim velnio sėklą!
Išmesim ją už Vilniaus vartų... O!
Dangaus kantrybė trūko. Atskalūnai!
Po jūsų kojom žemė degs... Artėja
Bausmė ir atpildas — drebėk, šėtone!

MAŽVYDAS

Jūs matėte gyvenimo vaizdelį.
Tikrovės gabalėlį. Gatvės sceną.
Manau, kad ją supratot. Mums belieka
Tik vieną kitą žodį bepridėt.

*Suduoda tris kartus į būgną ir atitraukia
uždangą. Scenoje matome iškilmingai sė-
dintį „Dvasininką“. Vienoje ranko-
je jis laiko vyno taurę, kitoje — pinigų
kapšį*

MAŽVYDAS

Girtavimas, godumas, aplaidumas
Susuko lizdą dievo namuose,
Ir ant altoriaus kojas susikėlė
Paleistuvavimas. Užgeso žvakės.
Apleido dievas maldyklas ir sielas —
Ir dvasios votys, sąžinės raupai
Užgriuvo Lietuvą. Vagysčių maras
Į vieną duobę guldo mus visus.
O kaip iškelsi sudraudžiantį pirštą,
Jei tavo rankos užimtos? Žiūrėkit!

*Mažvydas bando įsprausti „Dvasininkui“
kryžių ir knygą — tas visokiais būdais
purtosi ženklais rodydamas, kad abi jo
rankos jau užimtos*

MAŽVYDAS

Ar matėt? Kaipgi jis ganys ir mokys,
Jei vyno taurėj mirksta, jeigu pats
Ne tik kad varo spiritą — įsako
Pardavinėt jį per šventes kaimiečiams.
Štai Trakų bernardinų vienuolynui
Priklauso penkios spirito varyklos
Ir šešios smuklės. Vilniaus pranciškonams,
Domininkonams ir kitokiems ponams
Malda vynu pavirsta, vynas — auksu.
Pro gerklę viskas lenda — tad pragersim
Ir Lietuvą, ir motiną, ir tėvą,
Vaikus ir anūkus — pragersim viską,
Jei į rankas jėga mums taurę bruka.

*Pakilęs iš savo krėslo „Dvasininkas“ iš
tikrųjų apdalią žiūrovus taurėmis, pripil-
la jas gėrimo, paimdamas už tai po grašį
kitą*

BALSAI MINIOJE

...Turbūt čia mums pašventintą pili?
...Ganytojai, į sveikatėlę!.. Ačiū!
...Skystoką varvini — neužsilaiko.
...Ar negalėčiau pakartot?.. Valio
Ganytojui — pagirdytojui mūsų!

*„Dvasininkas“ mikliai prekiauja degline,
jo pinigų kapšys vis auga*

MAŽVYDAS

O jei prispaudė nuodėmės tave —
Nenusimink, nes auksas viską gali:
Jisai nupirks ir burmistro malonę,
Jis ir dangaus vartus atidarys.
Štai pažiūrėkit, žmonės, pažiūrėkit.

Į sceną išeina keli „nusidėjėliai“

PIRMAS „NUSIDĖJĖLIS“

Apsivogiau...

DVASININKAS

Ką pavogei?

PIRMAS „NUSIDĖJĖLIS“

Paršiuką.

DVASININKAS

Menka vagystė — ir bausmė menka:
Trys grašiai.

*„Nusidėjėlis“ įmeta pinigus į kapšį
Eik, tau nuodėmės atleistos.*

ANTRAS „NUSIDĖJĖLIS“

Ištvirkavau...

DVASININKAS

Kiek sykių?

ANTRAS „NUSIDĖJĖLIS“

Neskaičiau...

DVASININKAS

Kur?

„Nusidėjęlis“ tyli

Pasakyk!

ANTRAS „NUSIDĖJĖLIS“

Pirtelėj... prie Vilnelės.

DVASININKAS

Dvi kapos grašių. Nuodėmės atleistos.

*„Nusidėjęlis“ išpila pinigus į kapšį ir
švilpaudamas išeina*

TREČIAS „NUSIDĖJĖLIS“

Aš žmogų užmušiau. Iš pykčio. Girtas.

DVASININKAS

Ar prastą, ar kilmingą?

TREČIAS „NUSIDĖJĖLIS“

Vidutinį.

DVASININKAS

Baisi kaltė — baisi ir atgaila:

Trys auksinai.

TREČIAS „NUSIDĖJĖLIS“

Turiu tiktai pusantero.

DVASININKAS

Ką su tavim darysi? Duok pusantero.
Kai kitąsyk užmuši,— neužmiršk
Iškraustyt kišenes.

*„Nusidėjęlis“ išpila pinigus į kapšį ir
linksmas išbėga. Uždanga. Žiūrovų plo-
jimai*

MAŽVYDAS

Ar matėt, žmonės?
O ką daryt? Toliau gyventi šitaip?
Sugyvulėt? Pavirsti žvėrimi
Ir gerklę savo sąžinei pragraužti
(Kad būt ramiau), ir kūno malonumus
Voliotis tartum kiaulei po purvyną?
Ar išsigelbėjimo nėra? Yra:
Tikėjimas, malda, geri darbai,
Šviesa, kurią į mūsų širdis siunčia
Martynas Liuteris, jo naujas mokslas...

*Pro žiūrovus prasibrauna karaliaus
gvardiečiai. Vyresnysis užli-
pa į sceną*

VYRESNYSIS

Baigt!

Kas čia vyriausias?

VIENUOLIS (*rodydamas į Mažvydą*)

Jis vyriausias!

MAŽVYDAS

Aš.

VYRESNYSIS

Karalius, Vilniaus vyskupui paprašius,
Liu-te-ro-niz-mą uždraudė. Mokyklą,
Kulviškio vadovaujamą, uždaro.
O jos knygas eretiškas įsako
Paimt...

VIENUOLIS

Sudegint!

VYRESNYSIS

Neškit jas čionai!

*Kareiviai atneša į sceną porą glėbelių
knygų. Vienuolis pakiša po jomis deglą*

MAŽVYDAS (puldamas į sceną)

Atsikvošėkit! Ką jūs darot, žmonės!
Tai knygos, ar suprantat? Knygos! Knygos!

VYRESNYSIS

Išveskit jį!

VIENUOLIS (iškėlęs liepsnojantį deglą)

Sakiau: dangaus bausmė
Ir atpildas artėja... Atskalūnail
Su šaknimis išrausim velnio sėklą,
Išmesim ją už Vilniaus vartų lauk,
Išdeginsim kaip šunvotę iš kūno...

PIRMAS MIESTIETIS

Tai kaip čia pagaliau suprast: ar čia
Vaidinimas koksai, ar tikras daiktas?

KETVIRTAS MIESTIETIS

Jei čia vaidinimas — tai pasakysiu,
Kad suvaidinta meistriškai.
Paplokim!

Aplodismentai

2

Vilnius. Dominikonų vienuolyno požemiai. Sunkūs, žemi skliautai. Keli karstai. Kairėje geležinės durys. Mažvydas. Vienuolis. Marija

MAŽVYDAS

Atsibundi — ir nežinai, ar tu
Dar gyvas, ar jau miręs! Po šiais skliautais
Sustoja laikas. Tik girdėt, kaip kabo
Viršum galvos dulkėta amžinybė.

(Isiklauso)

Širdis, atrodo, plaka — taigi gyvas.
Ar džiaugtis, ar liūdėt dėl to? Žmogau,
Nepiktžodžiauk,— nes gyvasties siūlelis
Ne tau priklauso. Tu esi beturtis.
Tu nieko neturi.

(Bando keltis — sudejavęs sukniumba)

Išskyrus skausmą.
Tu nieko neturi, išskyrus skausmą.
Ir niekas iš tavęs jo neatims —
Nei priešai, nei draugai. Esi turtingas,
Jei dar kentėt gali ir jei pasaulį
Jauti kaip sopulį, kurio centre
Negęstančia žaizda žmogus liepsnoja.

Kaip dega nugara! Kaip rėkia skausmas,
Kaip mano kūnu jis galingai šaukia!
Gerai, gerai — girdžiu. Nutilk, nutilk!
Bijau tavęs ir traukiuos nuo tavęs,
Užleisdamas tau visą savo kūną —
Gali jį pasiimti, tik palik
Mane ramybėj...

*(Atsiremia patogiau į sieną, klausosi už-
simerkęs)*

Motina žinojo
Kąkokių žodžių skausmui numalšinti...

(Stengiasi prisiminti)

...Nubėk su upėm, nusileisk su saule,
Nurimk su vėju, su ugnim užgeski...

(Kasa rankomis žemę)

Štai — iškasu duobelę ir tave
Čia paguldau, vėl užpilu žeme...
Čia tau geriau, čia tu gulėk per amžius...

(Šnibžda)

Ir man geriau... ir man geriau... geriau...
Regiu takelį, bėgantį per pievas,
Žolės minkštumą kojomis jaučiu.
Atplaukia varpo skambesys iš tolo,
Užlieja vakaro gaivi vėsa...
Ir man geriau... jau man geriau... geriau,
Dievuliau mano, man be galo gerai!
Aš vienas savo kūne — niekas kitas
Jo nepažįsta ir nejaučia. Niekas.

*(Atrodo, užsnūsta. Krūpteli — požemiuos
nuaidi baisus riksmas)*

Deja, ne man — tėvams domininkonams
Priklauso nelaimingas mano kūnas.
Ką jie su juo darys? Įkiš į karstą
Ir požemyje prie kitų padės?

Per daug garbės... Užkas kaip kokį šunį
Kur nors patvoryje. Arba sudegins.
O pelenais tėvai domininkonai
Patrėš gėlyną savo — ir išaugs
Piliarožės, jurginai ir bijūnai.
O jų žiedais tėvai domininkonai
Altorių apkaišys. Ir pats prioras
Prieš Mažvydą priklaups! Ne tik prieš jį,
Bet ir prieš jį... Žiūrėsiu ir kvatosiuos.
Taip, kaip dabar kvatojuos: cha cha cha...

(Mažvydo juoką vėl nutraukia riksmas)

Bet jie, atrodo, nejuokauja... Ką gi,
Vadinas, kūnas man jau nepriklauso.
Dabar dėl sielos: ji seniai ne mano,
O dievo nuosavybė. Jis, taip sakant,
Man tik paskolino ją kuriam laikui.
Ko gero, greit pareikalaus grąžinti.
Vadinasi, aš nieko neturiu,
Nes tai, ką aš turiu, man nepriklauso.
Juokinga, ne tiesa? Žmogus pats sau
Nepriklauso. Bet tiek to. Žiūrėkim,
Ar Mažvydai — ar man — kas nors dar liko.
Visų pirmiausia, man dar liko skausmas.
Tą aš gerai žinau, nes pats jaučiu.
Dar liko vargas, kurs, kaip toj dainelėj,
Šakoja ir lapoja mano vartuos.
Dar liko dievo žarija — svajonė
Atnešt žmonėms šviesos, teisybės, gero.
Dar liko nepasotintas troškimas
Žinių ir mokslo... O, kiek daug man liko,
Jau nekalbant apie tą didžią laimę
Mylėti... Taigi, Mažvydai: mylėti!
Tu nieko apie tai dar nežinai,
Bet tai turėtų būt be galo gėra.

(Kurį laiką tyli)

O jei dar pagalvoji: Lietuva...
Ne ta, karališka, o paprastesnė —

Ligų, tamsos ir skurdo iškankinta,
Karų, marų ir bado nukryžiuota...
Kai pagalvoji šitaip: Lietuva...
Tai mirti nesinori. Ne-si-no-ri!

*(Ūmai, lyg atsiminęs kažką, šliaužia ke-
liais prie durų, daužo jas)*

Ten knygos dega! Knygos dega... Knygos!
Vienintelė šviesa tokioj tamsoj,
Vienintelė paguoda... Dieve mano,
Kaip tai baisu! Tarytum žmonės dega.
Tarytum žmonės...

(Sukniumba)

Taigi: žmonės, žmonės...

*Raktų žvangesys prie durų. Įeina trys
v i e n u o l i a i*

PIRMAS VIENUOLIS

Martynai Mažvydai!

MAŽVYDAS

Girdžiu, girdžiu.

ANTRAS VIENUOLIS

Ant kelių klaupkis!

MAŽVYDAS

Aš tiktai prieš dievą

Klaupiuosi...

TREČIAS VIENUOLIS *(prišokęs paklupdo Maž-
vydą ir laiko jį taip)*

Tu, šėtono sėkla, klaupkis!

PIRMAS VIENUOLIS

Dominikonų ordino prioras
Įsakė man šią ištarmę paskelbti.

(Persižegnoja, skaito)

Šventoji dievo motina bažnyčia,
Išnagrinėjus nuodėmę ir kalnę
Eretiko, bedievio, atskalūno,
Paskendusio liuteronizmo baloj
Ir griaušančio tikėjimo vienybę,
Krikščionių susiklausymą bei meilę,
Atradusi jį kaltą...

(Bejėgiškai nuleidžia rankas)

Negaliu —
Nuo šitokios kalbos liežuvis lūžta...

(Įtūžęs suglamžo popierių, šaukia)

Martynai Mažvydai! Kad ligi ryto
Nė kvapo tavo Vilniuje neliktų!
O jeigu vėl į mūs rankas pakliūsi,
Tai nė karalius neišgelbės...

VIENUOLIAI *(choru)*

Amen.

Išeina. Antras vienuolis kiek užtrunka

ANTRAS VIENUOLIS

Klausyk, ar ne iš Pagramančio būsi?

MAŽVYDAS

O ką?

VIENUOLIS

Turėtum prisiminti Mockų...

MAŽVYDAS

Ar Jokymą?

VIENUOLIS

Tą patį...

MAŽVYDAS

Po perkūnų,

Kur susitinkam!

VIENUOLIS

Taigi susidėjai

Su tais bedieviais...

MAŽVYDAS

Jokymai, nustotūm!

VIENUOLIS

Nuo laužo taigi nuėmė tave
Pats kunigaikštis Radvila — tas pats,
Kurs Lietuvoj atskalūnus globoja.
Aš jau meldžiausi už tave...

MAŽVYDAS

Klausyk,

O kur dabar man dėtis? Sudaužytas,
Iš Vilniaus išmestas...

VIENUOLIS

Čia tokia mergšė

Prie durų laukia. Sakosi atėjus
Nuo to Kulviškio, kaip ir jūsų vado...

MAŽVYDAS

Gal Marija?

VIENUOLIS

Kad vardo nepaklausiau...
Na, tai lik sveikas!

MAŽVYDAS

Jokymai, palauk —
Apsikabinkim! Gal nesusitiksime...

VIENUOLIS (*išeidamas*)

Kad ir nereikia: tavo dievas kitas!

MAŽVYDAS (*beviltiškai*)

Kur du lietuviai — ten keli dievai.

Matydamas, kad durys atviros, pasirem-
damas į sieną, elna prie jų

Tarpdury pasirodo Marija, kurį laiką
žiūri į jį

MARIJA (*su ašaromis*)

Pirmasis mūsų kankinys... O dieve!

(Puola prilaikyti klumpančio Mažvydo)

Tai šitaip jie tave... Kaip Jėzų Kristų
Sugavę nuplakė...

MAŽVYDAS,

Marija, tu?

(Nutveria jos ranką)

Kaip aš džiaugiuos, kad atėjai, Marija!
Čia taip sunku... maniau, neišlaikysiu.
Ką tu dabar su manimi darysi?
Matai, koks aš...

MARIJA

Yra gauti arkliai:
Iš čia — į Butkiškę. O kai pasveiksi
Ir sutvirtėsi,— atsiras ir darbo.
Minėjo pusbrolis: kažkokią knygą
Sumanę esat...

MAŽVYDAS

Knygą! Tu matei,
Ką jie su knygom daro? Ugnį kursto!

MARIJA

Nusiramink, mielasis! Einam, einam!

*Apkabinusi ir prilaikydama Mažvydą, iš
lėto veda jį prie durų. Jis pradeda ko-
sėti. Kosi ilgai ir sunkiai*

MAŽVYDAS

Tuojau praeis... Man jau geriau... geriau...

*(Atsiremia į sieną, alsuoja sunkiai, nepa-
leisdamas Marijos rankos)*

Marija, tu... labai gera... Marija!
Ir aš tave... dabar ir visados...

MARIJA (*pro ašaras*)

Pirmasis mūsų kankinys... Martynai!
Ir aš tave... dabar ir visados...

MAŽVYDAS (*džiaugsmingai*)

Dabar ir visados, Marija!

Klebonija. Mažvydas, sukniubęs prieš kryžių — kaip palikome jį pirmos dalies pabaigoje: aišku, kad vilniškės scenos — jaunystės prisiminimai. Lyg pratęsdamas juos, lyg svarstydamas savo gyvenimą, Mažvydas mąsto, kalba ir meldžiasi kartu. Iš gilumos kyla žodžiai — jo ir ne jo balsas, trumpas širdies praregėjimas — viso gyvenimo šauksmas

MAŽVYDAS

...ar gali sulaikyt
 šitą paukščio čiulbėjimą
 vėjo gūsi ir
 dar ilgai po to virpanti
 epušės lapą
 Šitą keistai susivarčiusį
 debesį šypseną šitą
 tylą tą šauksmą išnykstantį
 vakaro toliuos
 Kodėl klausinėji kodėl
 o diena jau ir gęsta
 Viskas sakai negaliu
 bet vis viena kalbi ar šauki
 ir tai tiktai aidas gyvenimo
 soduos kur vaikščioja
 dievo dvasia

ir mūsų malda
 kaip tie paukščiai tarp lapų
 baikšti ir nerandanti lizdo
 ir jos čiulbesys
 tai pakyla tai krinta — o!
 viltis kad mus girdi
 kad mes ne vieni tamsoje
 kad mus mato kad regi

kad ranka ištiesta
viršum mūsų
gera ir teisinga...

...tirštėja tamsa ir
gali jau matyti save
ir verkti dėl savo gyvenimo
taigi dėl šito vienintelio
vieno nepakartojamo — akl
Ar aš jį rinkausi
ar tavo ranka
virš manęs ištiesta
mane vedė
Pareiga aš kartoju
tas menkas žibintas tamsoj
liepsnelė plevenanti vėjy
klajojanti sutemų soduos
Nereikia neverk
tik kartok
pareiga
pareiga
pareiga
nes tu nieko
daugiau nežinai
kai žiūri taip į tamsą
ir kai rankoj laikai
šitą menką švieselę
tik tiek
pareigal

...aš turėjau
ateiti į čia privalėjau
prakalbinti jų sielas
suteikti amžinybėje balsą
tai žemei
tai Lietuvai
Aš jos liežuvis
kurs šaukia

istorijos tamsai ir vėjui:
aš čia aš čionai
Mano meilė
malda ir tikėjimas mano
žaižda vis negyjanti mano
gyvenimas mano ta žemė
po dievo dangum
Lietuva...

*Jam kalbant, įeina K a s p a r a s ir kurį
laiką stovi prie durų*

KASPARAS

Aš atėjau.

MAŽVYDAS (*nesąmoningai*)

Taip, taip... matau.

KASPARAS

Man sakė...

MAŽVYDAS (*prisimindamas*)

A, taigi, taigi... Kasparas!

(*Pripuolęs prie jo*)

Tą žiedą —

Iš kur gavai? Sakyk, iš kur gavai...

Tik nemeluok — į Nemuną įgrūsiu!

Iš kur gavai, aš klausiu, šitą žiedą?

KASPARAS

Iš savo motinos.

MAŽVYDAS

O ji iš kur?

KASPARAS

Aš nežinau... turėjo... visą laiką.

MAŽVYDAS (*vis labiau jaudindamasis*)

Kas tavo motina?

KASPARAS

Marė Kerzaitė.

MAŽVYDAS (*krisdamas į kėdę*)

O viešpatie...

(*Po pauzės*)

Iš kur tu atėjai?

Iš kur atsiradai?

KASPARAS

Mane ištraukė

Iš Nemuno...

MAŽVYDAS

Aš klausiu — ten, anapus,

Kur gyvenai? Gal Butkiškėje?

KASPARAS

Taip.

MAŽVYDAS

O viešpatie...

Tyla

KASPARAS

Jeigu sunku — tai aš galiu išeiti.

MAŽVYDAS

Ne, ne... Tu sėskis... pasakok... kalbėk,

Tik netylėk, nes aš einu iš proto.

KASPARAS

Kad nér ką pasakot... Na, ji ne sykį
Minėjo man, kad Prūsiose, Ragainėj,
Yra žmogus... Kad kreipčiausi į jį...
Nes čia, sakydavo, vaikel, prapulsi.
Tai aš ir atvykau...

MAŽVYDAS

Kaip tu galėjai
Palikti vieną ją?

KASPARAS

Taip kaip ir tu.

MAŽVYDAS

A, tu žinai? Gerai.

(Pašokęs)

Aš privalėjau!
Aš kunigaikščio pinigaisėjau,
Jo pašauktas, čia, Karaliaučiuje, mokslus.
Į Lietuvą man jau nebuvo kelio.
Aš privalėjau čia atvykti, čia,
Kad šičia ginčiau tūkstančius lietuvių
Nuo dvasiškos ir kūniškos mirties.
Aš čia buvau... aš čia esu kaip oras,
Kaip duona, kaip vanduo... Tu pamatysi:
Aš Prūsiją į Lietuvą parvesiu!
Aš Nemuno abu krantus suglausiu —
Tai mano misija. Ir pareiga.

KASPARAS

Ar aš gi ką sakau? Bet tu žadėjai
Čia, į Ragainę, motiną pašaukt...

MAŽVYDAS (*niršdamas*)

Prikaišiot atėjai? Išmetinėti?
Priimdamas parapiją, turėjau
Priimt ir savo pirmtako šeimyną —
Devynis žmones! Supranti: tu-rė-jau!

KASPARAS (*tyčiojasi*)

Turėjau! Privalėjau! O tenai,
Anapus Nemuno — neprivalėjai?

MAŽVYDAS (*pašokdamas ir vėl bejėgiškai
krisdamas ant suolo*)

Tu... tu... tu nemanyk, kad man neskauda!
Žmogau tu mano mielas! Ligi šiolei
Sapnuoju Butkiškę. Pusantrų metų
Praleidau po jos stogu — dievas regi,
Buvau laimingas. Galima sakyti,
Ir katekizmą sustačiau tenai...

(*Prisimindamas*)

O tie saulėlydžiai Dubysos slėniuose —
Tik ašarą nubraukti ir atsidusti
Žmogus gali... Ir persmelkia mintis,
Kad aš turbūt negyvenau lig šiolei,
O tiktai vykdžiau pareigą. Taip, taip.
Išdžiūvo siela, Kasparai, išdžiūvo...
Naktim be ašarų verkiu. Džiaugiuosi,
Kad užsimiršti rūpesčiuose galiu.
Be rūpesčių turbūt neišlaikyčiau.

(*Niršdamas*)

Kokių velnių tu atėjai — priminti,
Pažadinti, įskaudinti, pasmerkti?
Juk aš jau pasmerktas — suku kaip girnas
Gyvenimą bespalvį savo...

(*Daužo sau į krūtinę*)

Šičia

Jau nieko nėra — tik pelenų žiupsnelis,
Kurį turėsiu, Kasparai, padėt
Prie visagalio kojų. Nežarstyk jų —
Po jais jau nėra žarijų, iš kurių
Galėtumei įpūst jaunystės ugnį.

KASPARAS (*jaudindamasis*)

Aš atėjau, kad perduočiau šį žiedą
Ir jos paskutinius žodžius: „Mylėjau
Dabar ir visados“. Atrodo, viskas.
Įvykdžiau savo pareigą...

MAŽVYDAS (*netikėdamas*)

Vaikeli,

Ką tu kalbi? Tai Marija...

KASPARAS (*rėkia*)

Taip, mirė.

(*Nusigręžia, įsiremia kūkčiodamas į durų
staktą*)

Prieš tris dienas... ūmai... Dabar aš eisiu
Atgal į Nemuną... arba į kilpą.
Kas reikia, aš įvykdžiau.

*Mažvydas be žodžių apkabina Kasparą —
tas verkdamas įsikniaubia jam į krūtinę*

MAŽVYDAS

Dieve mano!

Dabar ir visados... Verk, verk, vaikeli!
Ir už mane paverk... Aš jau sakiau,
Kad ašarų nebeturiu...

(*Glostydamas ir maldydamas Kasparą*)

Ir niekur

Iš čia tu neisi. Niekur! Tu esi

Jos paskutinis žodis man — aš noriu
Įsiklausyt į jį... girdėt jį noriu
Kiekvieną dieną... kad ir man, kaip jai,
Akis užspaustų tavo pirštai...

KASPARAS (*pakeldamas galvą*)

Tėve!

MAŽVYDAS (*apstulbęs*)

Tu pasakei man „tėve“? Ką tai reiškia?

KASPARAS (*sukniubęs ir apkabinęs Mažvydo
kojas*)

Ji liepė taip sakyti: mano tėve!

MAŽVYDAS (*lyg atstumdamas, lyg norėdamas
išsivaduoti*)

Ką tu sakai? Negali būt! Ne, ne!

TREČIA DALIS

*Transeat a me calix iste**

TREČIAS PROLOGAS

Špitolninkų Choras

Vargonininkas Milkus

KATRIKĖ

Labai jau prašome, brangusis Milkau,
Pagerbti mus su Berankiu — atvykti
Į mūsų vestuves. Susikalbėjom
Kartu gyventi...

Špitolninkai sujude

MAČYS

...vienas kitą šildyt...

NIKODEMAS

...sumesti savo skarmalus į krūvą...

KATRIKĖ

Ir jus, špitolninkėliai vargdienėliai,
Maloniai prašom nepasididžiuot:
Prie vieno stalo vieną plutą krimtom
Ir vandenį iš vieno kaušo gėrėm...
Jei širdį kam ir uždavėm — atleiskit:
Ne iš piktumo...

* Teaplenkia mane ši taurė (lot.).

ŽIOBA

Kaip manai, Beranki,
Ar apsieisi su viena ranka?

TIRVA

Tai gal Katrikę jau bėda prispyrė,
Kad šitaip skubat?

ŽIOBA

Šluodami bažnyčią,
Ko gero, velniui žibinote žvakę...

KATRIKĖ

Ir jūsų patyčios — ne iš piktumo.
Žinojom — neišvengsim paskalų.
Tačiau, kur širdys glaudžias taip kaip mūsų,
Ten jokios apkalbos jau nebebaisios.
Tai per šventas Kalėdas...

ŠPITOLNINKAI

Ačiū, ačiū!
Ateisim su pilvais ir su ryklėm.

KATRIKĖ

Ir užsakus jau padavėm. Klebonas
Pirmuosius žada garsint per Martyną.
Tai ir norėjom paprašyti jūsų,
Išėjus užsakams, čia pat, bažnyčioj,
Du posmelius mums pagiedoti, a?
Čia mes abu su Berankiu sudėjom.

BERANKIS

Labai nuolankiai prašome... abudu.

MILKUS

Jokių posmelių! Laiko nebeliko.
Mes juk dar neišmokome giesmės
Apie Martyną Mažvydą!

NIKODEMAS

Išmoksim.

Čiagi toks įvykis!

BERANKIS

Gaida tokia pati,

Kaip ir jūsiškės...

MILKUS

Na, tai pagiedokit!

KATRIKĖ ir BERANKIS (*gieda*)

Nelaimėj ir nuliūdime,
Labai sunkiam padėjime,—
Širdis sudėję,
Pasižadėję
Gyventi meilume.

Ir nenustoti niekados
Lig savo smerčio valandos,
Kaip prisakyta,
Mylėt viens kitą
Dabar ir visados.

NIKODEMAS

Gražu, ir viskas.

MAČYS

Net kažkoks gaudumas
Per širdį perėjo... Sudrėko akys.

KATRIKĖ (*kūkčiodama*)

O jūs nežinote, kaip man graudu...
Atsižadėt mergystės!

BERANKIS (*ramindamas*)

Liaukis verkus!
Prireiks dar ašarų.

MILKUS (*susiėmęs už galvos*)

Klausykit, žmonės:

Poryt Martyno. Dvi dieneiės liko,
O mes ką darom? Stumdomės, ir viskas.
Gal norit apsijuokt ir užsitraukti
Klebono pyktį? Tad prašau kantrybės,
Ir imkimės giesmės. Trečia dalis.

Kad į Ragainę atėjo,
Širdy sunkumą turėjo.
Ašarom sruvo,
Kad į Lietuvą
Nuo kranto veizėjo.

O tu, sraunusai Nemune,
Kursai banguoji pro mane,
Išplauk bent vieną
Gerą naujieną
Čionai ties Ragaine.

Kaip tenai broliai gyvena,
Ar mane lig šiolei mena? —
Taip jis kalbėjo,
Kada veizėjo
Į upę Nemuną.

Stovėjo ant lietuviybės,
Skaistybės, taipgi blaivybės.
Visą Lietuvą
Šaukė į krūvą
Prie meilės, vienybės.

O ir dėl mažų vaikelių
Išdrukavojo knygelį.
Kas jį pažino —
Visi vadino
Varguolių tėveliu.

Žiūrėjo šnairai ant ponų,
Burgrovų, šulcų, raitmonų.
Teisiai rėdykit,
Meiliai valdykit,
Dabokit zokonų!

Duok jam, o dieve, sveikatos
Dėl mūsų dirbti ukvatos.
Mūs ganytojui,
Užtarytojui
Ilgiausios žyvatos!

1

*Klebonija. Viename ilgo stalo gale
Kristupas skaito, kitame Kaspa-
ras suka pančius*

KRISTUPAS

Tai kaip tenai pas jus, Lietuvoje?

KASPARAS

Tai taip.

KRISTUPAS

O kaip? Į dievą tikit?

KASPARAS

Tikim.

KRISTUPAS

Į kokį?

KASPARAS

Į tą patį.

KRISTUPAS (*nusivylęs*)

O man sakė,
Kad jūsų dievas kitas. Turtingesnis.

KASPARAS

Kur turtingesnis dievas — vargingesnis
Tenai žmogus...

KRISTUPAS

Oh! O aš girdėjau,
Kad Lietuvoj bažnyčios auksu tviska.
Ir šiaip visokių brangenybių pilnos...
O kunigai — kaip kunigaikščiai, sako —
Tiesa ar ne?

KASPARAS

Taip, kunigai turtingi.

KRISTUPAS

Vadinasi, jūs dievas turtingesnis.
O tu matai, kaip mes čionai gyvenam:
Ką turime? Kaip rengiamės? Ką valgom?

KASPARAS

Jūs vargšam atiduodat...

KRISTUPAS

Ir blogai!
Pats liksi plikas, kol visus aprengsi.

(*Patikėdamas paslaptį*)

Mane ketina siųst į Karaliaučių,
Kad pasimokęs grįžčiau atgalios
Ir po kiek laiko Mažvydą pakeisčiau...

(*Pašnibždom*)

O ko gi aš turėčiau grįžti? Ko?
Kad lopyčiau baudžiauninkų sėmėgas?
Kad šunvotes jų tepčiau? Kad vaikus
A-Bė-Cė mokyčiau?

(Po pauzės)

O gal man pasidavus
Į Lietuvą — tai bent pakunigaučiau!

KASPARAS

Tokių kaip tu tenai užtenka. Liaukis!

(Susijaudinęs)

Aš negaliu klausytis... Lyg pirkliai:
Kad tik brangiau pardavus savo dievą!
Kad tik daugiau išlupus...

KRISTUPAS *(tyčiodamasis)*

Na, ir kas?
Jei kvailas duoda — tai protingas ima.

KASPARAS

O apie žmogų pagalvoji? Taigi
Užtat, kad negalvoji.

KRISTUPAS

Aš galvoju
Apie save, o jis — apie save.

KASPARAS

Tai tavo dievas ne širdy — kišenėj?

KRISTUPAS

Kur noriu, ten laikau.

KASPARAS (*pašokęs*)

Nutilk!

(*Tvardydamasis*)

Verčiau

Aš eisiu į špitolę. Dievas mato:
Neišlaikysiu...

KRISTUPAS

O kodėl — pabūkim,
Pasikalbėkim. Tu pasaulio matęs,
Lietuvoje gyvenęs... Kaip tenai
Merginos, a?

KASPARAS (*nenoriai*)

Kaip ir visur.

KRISTUPAS

Meilesnės?

Sukalbamesnės? Čia, pas mus, nelengva.
Yra čia toks krautuvaininkas Grosas.
Tai Gerta — jo duktė — vieni drebučiai!
Bet man patinka. Ypač kada juokias...
Kai viskas kruta... Viešpatie tu mano!
Nors imk ir stauk... Bet leidžia tik paliesti
Va čia — pajudint...

(*Rodo pasmakrę*)

O pati kikenal

(*Kasparas tyli*)

O Karaliaučiuoj, sako, daug lengviau.
Yra ten, sako, smuklių, kur merginos
Ant kelių pačios sėdasi, tik reikia
Maloniai apsieit... O ar pas jus,
Lietuvoje, yra tokių kampelių?

KASPARAS (*pakildamas*)

Gal vis dėlto aš eisiu į špitolę...

KRISTUPAS

Sėdėk, sėdėk! Rastigali, ne vyrą
Iš Nemuno ištraukiau.

(*Tyla*)

Kokio velnio
Į upę puolei? Ko čia atsibeldei?

KASPARAS

O tai jau mano reikalas.

KRISTUPAS

Girdėjau,
Paieškomas kažkoks galvažudys,
Iš Lietuvos į Prūsiją pabėgęs.

(*Kasparas tyli*)

Skaityti moki?

KASPARAS

Moku.

KRISTUPAS

Nesigirk!
Imk šitą knygą. Girtis dažnas mėgsta.

KASPARAS (*skaito aiškiai, įsijausdamas*)

„Bralei, seseris, imkiet mani ir skaitikiet
Ir tatai skaitidami permanikiet.
Maksa šito tevai iusu trakždava tureti,
Ale to negaleia ne vienu budu gauti.
Regiety to nareia sava akimis,
Taip yr išgirsti sava ausimis,
Jau nu, ka tevai nekada neregieia,
Nu šitai viss iusump ateia.“

KRISTUPAS (*nustebęs*)

Oh! Užteks.

KASPARAS

Aš iš šitos knygelės
Ir mokiausi skaityt...

KRISTUPAS

Rašyti moki?

KASPARAS

Žinia, kad moku.

KRISTUPAS

Tai rašyk. Diktuoju:
„Brangioji Gerta! Ryt pavakariais
Ateik prie Nemuno, prie Girniaus valties.
Aš noriu tau parodyt...”

KASPARAS (*atstumdamas popierius*)

Savo laiškus

Pats ir rašyk!

KRISTUPAS (*žiūrinėdamas rankraštį*)

Rašysena graži,
Klaidų nėra. Kas ir išmokė šitaip?

KASPARAS

Gi motina. Jos lieptas, šitą knygą
Aš perrašiau kelis kartus.

KRISTUPAS

Oh!

Bet jau lotyniškai tai tu nemoki?

KASPARAS

Labai nedaug...

KRISTUPAS

O aš atmintinai
Iš „Eneidos“ du šimtus eilučių
Esu iškalęs. Tėvas verčia. Nori,
Padeklamuosiu?

KASPARAS

O kodėl gi tėvu
Tu vadini jį?

KRISTUPAS

Kadgi įpratau.
Buvau dar mažas, kai jis čia atėjo
Ir vedė mano seserį, Benigną.
O mano tėvas miręs buvo. Taigi
Aš greit ir persiėmiau...

(Prisiminęs)

A, beje,
Nuo ko tu tėvui atnešei tą žiedą,
Kad jis taip susijaudino? Nuo ko?

KASPARAS *(sumišęs)*

Tai vienas toks... jaunystės draugas... prašė
Nunešt ir perduot... užmokėt žadėjo.

KRISTUPAS

Meluoji!

KASPARAS

Nemeluoju.

KRISTUPAS *(nutvėręs laužia jam ranką)*

Pasakyk:
Nuo ko tu tėvui atnešei tą žiedą?

KASPARAS

Sakiau. Paleisk... Sakau tau — pasitrauk!

*Pastumia Kristupą — tas griūdamas par-
verčia suolą. Į triukšmą atbėga Be-
nigna*

BENIGNA

Kas gi čia darosi dabar? Tai šitaip
Atlygini išgelbėtoją savo?
Marš į špitolę! Aš dar pakalbėsiu
Su Mažvydu: ar čia klebonija,
Ar kokia smuklė, valkatų landynė?
Atsiguli — ir nežinai, ar gyvas
Sulauksi ryto. Marš greičiau špitolėn!

Kasparas išeina

BENIGNA (*Kristupui*)

Tai ar daugiau ką iškvotei?

KRISTUPAS

Ničnieko.

Tą patį tvirtina.

BENIGNA

Oi, bus blogai!

Širdim jaučiu, kad ant savos galvos
Iš Nemuno jį, Kristupai, ištraukei.
Ir Mažvydas kažką nuo mūsų slepia.
Bandžiau išklausti — sako: palūkėk.
Ryt per Martyną viską sužinosi.
Pats visas toks nesavas, nekalbus.
Prieš kryžių klaupiasi arba nuo kranto
Į Lietuvą vis žiūri. Prie to medžio,
To ažuolo, kur andai pasodino,
Kas rytas ir kas vakaras vis eina —
Vis tikrina... Atrodo, primanytų —
Savu krauju palietų jį... Žiūrėkim,
Kad tik kokia nelaimė neištiktų —
Širdim jaučiu! Sakau, širdim jaučiu...

Šventorius. Didžiosios bažnyčios durys atdaros, eglīšakių vainiku apjuostos. Prie stulpų nusidėjėliams bausti — už kaklų pritvirtinti du vyrai ir viena moteris. Ankstyvas rytas. Nikodemas šluoja šventorių, Mačys barsto smėliu

MAČYS

Tai ir sulaukėm šventojo Martyno.

NIKODEMAS

Diena graži — žmonelių prisirinks!

MAČYS

Kur čia neprisirinks — iš viso svieto
Suplauks pavargėliai ir ubagai.
Kai kas iš jų ir apsiliks špitolėj —
Tad mums, ko gero, teks ir pasispaust.

NIKODEMAS

Ką ir galvoja Mažvydas — juk ankšta!

MAČYS

Išsitarė anądien, kad ketina
Našlaičiams prieglaudą atidaryt...

NIKODEMAS

Vajėzau, ar pasiuto! Taigi mirsim,
Badu išdvėsime per burnų gausybę...
Tiek alkanų pilvų — ar beužkiš?

MAČYS

Kai užpernai špitolėn pasibeldei,
Tai nepaklausei, nuo kieno burnos
Nutrauki kąsnį.

NIKODEMAS

Siekas turi būti.

MAČYS

Geriems darbams nėra, Nikodemai, sieko.

NIKODEMAS

Matau, kad nėra, tačiau pasverti — reikia.

MAČYS

Iš kunigaikščio šaukia paspirties,
Per laiškus jį glaboja. Andai sakė,
Kad gavo žemės ūbą.

NIKODEMAS

Kaip rokuoji,
Ar ir šiais metais Mažvydas išmes
Špitolninkams po pinigėlių?

MAČYS

Aišku.

NIKODEMAS

Kur jį paleist galvoji?

MAČYS

Kokią dieną
Į Tilžę pulsiau...

NIKODEMAS

Rupūže, pragersi!

MAČYS

O tau kas rūpi?

NIKODEMAS

Kam gi tad į Tilžę —
Iš Lietuvos galėčiau pargabenti.
Atsimeni tą berną, kurs nuplukdė
Klebono bėrį? Vyrų, sako, vyrų,
Kai jau įsinorėsit to linksmumo —
Tik duokit ženklą: atsiras to daikto.

MAČYS

Lietuvoje ko rasi, ko nerasi,
Bet jau degtinės — tai neatsiginsi.

Kurį laiką dirba tylėdami

MAČYS

Kaip tu manai: jei šiandien ponas dievas
Užeis į mūsų bažnyčią, tai ar smėly
Jo pėdsakai paliks, ar ne?

NIKODEMAS

O kaip
Tu juos atskirsi, tarkime, nuo mano
Ar nuo Berankio pėdsaku?

MAČYS

Iš batų:
Taigi ne vyžom ponas dievas avil!

NIKODEMAS (*nustebęs*)

Tikrai.

(Po pauzės)

Bet gali, tarkime, atvykti...
Koks nors batuotas ir iš Karaliaučiaus?

MAČYS

Toks į bažnyčią neis. Bažnyčia — vargšams.
Vyžotiems. Man ir tau. Po pamaldų
Pasižiūrėk: šventorius vien tik vyžų
Ir klumpių nutryptas.

(Pagalvojęs)

Nuo dievo batų
Turėtų smėly atsispaust kryželis,
O smėlis, sako, auksu virst turėtų.
Girdėjau šnekant: sykį Stalupėnuos
Užėjo dievo pėdsakus toks vargšas —
Tai prisisėmė aukso, kiek tik tilpo.

(Po pauzės)

Tu nemanyk, aš juk ne dėl to aukso!
Kai apie dievą tiek prisiklausai,
Tai bent jo pėdsakus aptikti noris.

NIKODEMAS

O jeigu taip bažnyčioj po slenksčiu
Jam kilpas pastatytum?

MAČYS

Nikodemai,
Taigi jis viską matol! Irgi protas —
Kaip kokį zuikį... Kvailas tu, ir baigta!

*Pro bažnyčios duris išeina Mažvydas
ir Milkus*

MAŽVYDAS

Tai kur tie nusidėjėliai, bedieviai?
Aha, matau — nepasislėpsit niekur.
Tegul pagarbintas bus Jėzus Kristus
Ir dievo motina bažnyčia!

NUSIDĖJĖLIAI *(choru)*

Amen.

MAŽVYDAS

Tai net ir per Martyną neišlaikėt
Širdies man neuždavę? Susirinks
Žmonių iš viso svieto, pirštais rodys —
Kur dėsime akis?

(Priėjęs prie moters, priekaištingai)

Ai Gendre, Gendrel

(Pakeitęs toną, šiltai)

Tai kaip naujagimis? Su kuo paliko?

GENDRĖ

Su vyresniąja.

MAŽVYDAS

Kiek jai?

GENDRĖ

Jau penkti.

MAŽVYDAS

Toks tokį saugo. Užrikdys. Uždusins.
Už ką prie stulpo prikalė?

MILKUS

Bažnyčioj

Sekmadienį nematėm.

MAŽVYDAS *(Milkui)*

Atkabink!

Vaikai vieni...

MILKUS

Reikėtų kokią grašį
Paimt špitolės naudai — kad bijotų.

MAŽVYDAS

Ką tu iš jos paimsi, jei teturi
Tą vieną vietą, kur visiems patinka...

(Gėdydamasis atkiša jai pinigėlį)

Paimk. Nupirksi drobės marškinėliams.
Ir bėk namo — išrėks vaikelis bambą.

(Eina prie kito stulpo)

O čia kas toks?

MILKUS

Gelčys.

MAŽVYDAS

Kad nepažįstu.

MILKUS

Miške gyvena. Į bažnyčią neina.
Ir burtais verčiasi. Va, čia jo monai.

*Prie Gelčio kojų sustatytos įvairios vaš-
kinės figūrėlės. Mažvydas paima vieną*

MAŽVYDAS

Geras rankas turi. Gražiai išeina.
Ar ima kas tuos monus?

GELČYS

Kad tik būtų!
Susirgo kiaulė, karvė ar avis,
Ar bobą surietė dieglys — ne vienas
Atbėgęs meldžia. Gyvenu iš to.
Kas miltų saują, kas grūdų siekelį.
Mintu iš savo burtų. Kaip ir tu.

MAŽVYDAS

Na, na!

GELČYS

Abudu savo monus turim.
Abu prasimaitinam. Ko mums pyktis?

MAŽVYDAS (*Milkui*)

Paimk tuos stabukus. Neblogas vaškas,
Kelias žvakes nuliesi.

GELČYS

Kaipgi šitaip —
Be duonos palieki?

MAŽVYDAS

Iš kur tas vaškas?

GELČYS

Bitelės neša. Aš tik kopinėju.
Miške mat gyvenu.

MAŽVYDAS

Žmogau tu velnio,
Ar nori tapti dievo žmogumi?

GELČYS

Aš nežinau. Man kad tiktai maitintis...

MAŽVYDAS

O ar mokėtum liet žvakes?

GELČYS

Ponuli,
Taigi čia vienas juokas!

MAŽVYDAS

Vesk jį, Milkau,
Į kleboniją. Susitarsim.

(Milkui)

Reikia
Mums perimti jo vašką — kad neliktų
Iš ko stabus lipdyti.

(Nori išeiti)

GELBŪDA *(nuo stulpo, gailiai)*

Klebonėli,
O aš?

MAŽVYDAS *(apsimesdamas nustebęs)*

Tu, Gelbūda? Nesitikėjau —
Kaip negražu... Toksai garbingas vyras!

MILKUS

Sekmadienį ne tik kad pats nebuvo
Bažnyčioj, bet neleido ir šeimynos.

MAŽVYDAS

Tai kaip čia, Gelbūda? Prieš dievą stojies?

GELBŪDA

Vajėzau, ne! Linamynis prispyrė.

MAŽVYDAS

Kad „sekmą dieną švęsk“ — nepagalvojai?

GELBŪDA

Tai kad susimaišiau! Pagal mane,
Šeštadienis išėjo...

MAŽVYDAS

Ai, galvočius!

Šeštadienis... Prie stulpo jį, prie stulpo!

(Milkui)

Liepk Kristupui, tegu skaičiuot pamoko.
Bent iki septynių.

(Nori išeiti)

GELBŪDA

Ar negalėčiau

Špitolei kokį grašį paaukoti?

MAŽVYDAS

Kodėl gi ne?

(Milkui)

Paimk penkis grašius.

GELBŪDA

Penkis grašius... Vajel! Ar beturėsiu...

MAŽVYDAS

Turėsi, Gelbūda! Matau: turėsi.
Linus gi pardavei, varei į Tilžę.

GELBŪDA

Kad skaudžiai ir baudi...

MAŽVYDAS

Ne aš baudžiu,

O dievas baudžia, Gelbūda!

(Milkui)

Paleisk jį!

O šiandien, Gelbūda, kokia diena?

GELBŪDA

Sekmadienis, sekmadienis, klebone!

*Klebonija. Stalas, nukrautas knygomis
ir rankraščiais. Vyno butelis, dvi taurės.
Mažvydas. Vilentas*

MAŽVYDAS

Taip ir gyvenam, Vilentai, ir vystam
Lyg nušalnotos rudeninės žolės,
Kurios dar vis atsimena, kad saulė
Šiltesnė būdavo anksčiau. Jau temsta,
Brangusis Vilentai, ant mūsų dirvų.
Jau vis dažniau dairausi į aruodus,
O jie, brolau tu mano, nepilni:
Neužauginta, išbarstyta...

VILENTAS

Liaukis!

Tai ką tada šnekėt kitiems?

MAŽVYDAS

Ne šitaip

Gyvenimas matuojamas.

VILENTAS

O kaip?

MAŽVYDAS

Aš irgi nežinau. Tačiau ne šitaip.

VILENTAS

Mielasis mano, tavo Katekizmas...
Arba Giesmynas — peržiūrėjau visą —
Titano darbas!

MAŽVYDAS

Ė, greičiau Sizifo...

VILENTAS

Tu žodį iškirtai — kaip akmenį!

MAŽVYDAS

Taip, taip — dabar tą akmenį į kalną
Stumiu, ritu, keliu... o rankos silpsta.
Paleisi — nugarmės. Ir pagalvoji:
Kuriems velniams tos pastangos...

VILENTAS (*pasipiktinęs*)

Martynail

MAŽVYDAS

Palauk, palauk — žiūrėsiu, ar ilgai
Lietuviškai sakysi Karaliaučiuje
Pamokslus savo...

VILENTAS

Kol klausys — sakysiu.

MAŽVYDAS

O aš taip negaliu.

(*Patylėjęs*)

Jei tas akmuo,
Kur, kaip sakai, iškirtom savo žodį,
Į prarają nukris — tai mūsų darbas
Ir mūsų gyvenimas neturi tikslo.
Prasmės neturi.

(*Nusijuokęs*)

Argi ne kvailys!
Atsimeni, jaunystėje kartočiau:
„Geriau prarasti Lietuvą nei dievą“.
Nepažinau tada, mielas mano,
Nei Lietuvos, nei dievo. Šitiek metų
Tarytum karčią metėlių arbatą
Geriu aš pareigą. Tik pareiga

Mane čia atvedė ir čia paliko.
Bijau prisipažinti, kad ne dievui
Tai buvo pareiga, o žodžiui. Žodžiui,
Kurį reikėjo iš mirties vaduoti,
Kuriam pavidalą reikėjo rast,
Kad jis galėtų amžiuose paliudyt
Buvimą savo ir galbūt gyvybę.

(Prisimindamas)

Atsimeni, kaip savo Katekizmą
Tiesiog iš Jono Veinreicho spaustuvės
Mes kunigaikščiui nunešėm? Ar tu
Atsimeni, ką jis tada pasakė?
„Per dievą,— sako,— Lietuvą atvesiu
Į Prūsiją. Ko nepadarė kardas,
Tą padarys knyga ir dievo žodis.“
Ir taip pasakė ne bet kas, o buvęs
Kryžiuočių ordino magistras. O,
Tie žodžiai buvo peilis man į širdį!
Kokia ironija! Įsivaizduoji,
Pats savo rankom sau neriesi kilpą.

(Patylėjęs)

Buvau ketinęs likti Karaliaučiu,
Tačiau po žodžių tų apsigalvojau.
Esu čionai, kad pats save atpirkčiau.
Kad ginčiau žodį. Žodis mano dievas.
Čia aš galiu naudingas būt lietuviams.
O ten — tik Prūsijos valdovui.

VILENTAS *(užsigavęs)*

Liaukis!

Mes irgi dirbam...

MAŽVYDAS

Dirbat? Ką jūs dirbat?

Vienintelės lietuviškos bažnyčios
Nebeišlaikot... Rašto nebemokot...
Vaikai, girdėjau, vokiškai šveplena.

VILENTAS

Kieno šveplena, o kieno ir nė.
Žmonių mums trūksta.

MAŽVYDAS

Tarp žmonių gyvenat.

VILENTAS

Giesmyno tavo laukiam, kad su juo
Galėtumėm bent per bažnyčią gintis.

MAŽVYDAS

Aha, giesmyno! O galbūt jūs laukiat
Arkangelo, kuris iš dievo rankų
Atneš kaip Mozė akmeninę knygą
Su įsaku: mylėkit savo kalbą
Ir ja kalbėkit?

VILENTAS

Viskas, mano mielas,
Sudėtingiau. Kur kas sudėtingiau.
Pats supranti: Ragainės bažnytėlė —
Ne Karaliaučiaus katedra... Kas žino,
Ką mato kunigaikštis nuo jos bokšto...

MAŽVYDAS (*piktai*)

O ką jis mato? Mūsų neveiklumą,
Apsileidimą, tingulį ir baimę?
O gal jis mato, kad trumpiausias kelias
Į žmogų — per jo pilvą? Juo ir eina,
Ir užkemša pirmiausia gerkles tiems,
Kurie lietuviškai dar keiktis moka.
O jūs pilnom gerklėm ir švebeldžiuojat:
„Mein lieber... O! Mein lieber... danke schön!“

(*Rodo į žvaigždę ant Vilento krūtinės*)

Blizgučiais apsikarstėt... Pagalvokit,
Už ką juos gaunat...

VILENTAS (*sumišęs*)

Bet ir tu, Martynai,
Iš kunigaikščio nuolatos prašai
Tai šio, tai to... Laiškais jį atakuojil

MAŽVYDAS

O aš ne sau. Matai, kaip gyvenu:
Nenutukau. Ne kažin ką ir gaunu.
Kai užpernai čia lankės kunigaikštis,
Tai mano darbo nepagyrė, ne.
Tik tiek pasakė: „Lojantis šuva
Už liūtą miegantį pavojingesnis".
Ir liepė antrą pastorių atsiųsti
Man į pagalbą. Vokietį! O kam?
Kas čia supras jį, kas čia jo klausysis?
Tai va, ką mato jūsų kunigaikštis
Pro Karaliaučiaus katedros vitražą.
(Atleisk mums, dieve, mūsų nekaltumą,
Kaip jo kaltes mes jam, deja, atleidžiam!)
Bet aš kovosiu, Vilentai, kovosiu!
Aš grumsiuos dėl kiekvieno žodžio... Kelsiu,
Laikysiu, stumsiu, risiu jį į kalną,
Kaip tas Sizifas akmenį... O galgi
Tasai akmuo Sizifui — ne bausmė,
O laimė? Ne kančia — o džiaugsmas? Gal
Be to akmens gyvenimo nebūtų...

BENIGNA (*įeidama*)

Martynai Mažvydai! Brangusis svečias
Ne tau vienam priklauso, o visiems.
Kas naujo Karaliaučiuje? Kas girdėti
Prie kunigaikščio rūmų?

MAŽVYDAS (*nepatenkintas, kad nutraukė pokalbį*)

Kai tylu,
Girdėt, kaip persiėdę orą teršia...

BENIGNA

Martynai Mažvydai! Kaip tau ne gėda?

(Vilentui)

Mes čia maži ir kuklūs. Ir tas daržas,
Kurį purename — taipogi mažas.
Tačiau apvaizda laimina ir jį.

MAŽVYDAS *(pabučiuoja į skruostą jai)*

Labai gražiai, Benigna, pasakei.
Tikrai, apvaizda laimina mūs daržą.
Ji mato mūsų silpstančias jėgas,
Atvėstantį tikėjimą ir meilę,
Begėstantį pasišventimą regi,—
Todėl ir siunčia Kasparą, kad jis
Pagelbėtų mums, senstantiems...

BENIGNA

Martynai,

Ką tu kalbi? Nesuprantu...

MAŽVYDAS

Benigna,

Tuoju supras. Šauk čionai visus —
Ir Kristupą, ir Kasparą, ir Milką.
Man reikia liudininkų.

BENIGNA *(išeidama Vilentui)*

Jūs atleiskit,

Jis visą laiką toks — keistybių pilnas:
Ir pats kankinas, ir kitus kankina.
O viešpatie, kas bus dabar, kas bus...

VILENTAS

Esi Benignai per rūstus!

MAŽVYDAS

Visi mes
Per rūstūs viens kitam. Ta moteriškė
Man nedavė vaikų.

VILENTAS

Ji nekalta.

MAŽVYDAS

Ji netgi dievo motinai pavydi,
Kad ši gimdyt galėjo, o ji — ne.
Tad įsikibo į jauniausią brolių,
Į Kristupą — dingojasi vargšelei,
Jog tai jos vaikas...

VILENTAS

Bet juk tai gražu,
Kada sesuo taip savo brolių myli!

MAŽVYDAS

Nesveika tai. Ir Kristupą gadina.

(Atsidusęs)

O, kad galėtumėm, kad būtų leista
Gyvenime bent vieną savo žingsnį
Iš naujo žengt, jį pakartot...

VILENTAS

Deja!

Įeina Benigna, Kasparas, Milkus

MAŽVYDAS

Kur Kristupas?

BENIGNA

Jis nulėkė į pilį,
Kad svarbią žinią perduotų burgrovui.

MAŽVYDAS (*nepatenkintas*)

Kokia jau čia žinia... Išsigalvojat!
Ir dar svarbi... Tiek to, be jo pradėsime.

BENIGNA (*neramiai dairydamosi į duris*)

O viešpatie, kas bus dabar, kas bus!
Kad Kristupas tik spėtų...

MAŽVYDAS (*iškilmingai*)

Gerbiamieji!

Šaukiu paliudyti ir žmonėms, ir dangui,
Ką aš dabar ištarsiu, ką vėliau,
Į popierių surašę, iškilmingai
Patvirtinsime antspaudais pily.

(*Rodydamas į Kasparą*)

Aš ketinu jaunuolį šį išūnyt!

(*Visi sumišę*)

Taip, taip, aš noriu jį išūnyt — vaikas
Tėvų neturi... bus man parama.
Guvus prie knygų ir prie rašto. Taigi
Kviečiu jus liudyti...

BENIGNA (*puldama prie Mažvydo*)

Mažvydai, sustok!

Ką tu darai? Apsigalvok!

MAŽVYDAS

Galvojau.

BENIGNA

Kur dėsies Kristupas?

MAŽVYDAS

Surasiu vietos

Abiem — ir širdyje, ir namuose.

BENIGNA

Tai svieto perėjūnas! Dieve mano,
Nei tu pažįsti, nei žinai...

MAŽVYDAS

Benigna,
Pažįstu jį kaip pats save.

BENIGNA

Trys dienos!
Trys dienos tepraėjo, kai pažįsti.

(Isteriškai)

Aš nesutiksiu! Aš neįsileisiu!
Išpjaus visus nakčia...

KASPARAS

Nusiraminkit!
Ir aš nesutinku.

MAŽVYDAS

Ir tu? Kodėl?

KASPARAS *(jaudindamasis)*

Todėl, kad tu... esi bailys, melagis...
Todėl, kad antrąsyk mane išduodi.

MAŽVYDAS

Ką tu kalbi?

KASPARAS

Jei užmiršai — priminsiu:
Prieš daugel metų Butkiškėje — pirmą,
Dabar gi — antrą... Tu bijai, nenori
Prisipažinti... pasakyti tiesą,

Tad sugalvojai visą šitą melą...
Įsūnijimą šitą... O manęs
Net nepaklausei!

MAŽVYDAS (*sumišęs*)

Kasparai, vaikeli...
Tu vienas... aš maniau, tau reikia tėvo...

KASPARAS

Man reikia tikro tėvo! Tikro. Tikro!
Kaip apsiriko motina...

*Įbėga uždusęs Kristupas, jam iš pas-
kos įeina burgrovas ir du ka-
reiviai*

KRISTUPAS (*rodydamas į Kasparą*)

Štai! Imkit!

*Kareiviai atsistoja iš abiejų Kasparo šca-
nų. Visi nesuprasdami dairosi viens į
kitą*

BURGROVAS (*atsikrenkštęs*)

Atleiskite, kad pokalbį nutraukėm...

MAŽVYDAS

Ką reiškia visa tai? Ir kas jums leido?

BURGROVAS

Aš, Mažvydai! Ne leidau — įsakiau.

MAŽVYDAS

Prašau paaiškinti!

BURGROVAS

Kad jūs man trukdot!

(Atsikrenkštes)

Prieš tris dienas iš Lietuvos atbėgo
Pas jus, klebone,— taip, tiesiog pas jus
Atbėgo nusikaltėlis.

(Rodydamas į kareivius)

Tie vyrai
Jį vijosi lig Nemuno. Girdėjo,
Kaip jis pagalbos šaukėsi. Ir matė,
Kaip, leisgyvį ištraukę iš vandens,
Nusitempė į špitolėn jį...

KRISTUPAS

Tai aš
Ištraukiau jį. Tikrai. Bet aš nekaltas!
Aš nežinojau... aš...

MAŽVYDAS

Tu patylėk.

(Burgrovui)

Ką jis padarė? Kuo jis nusikalto?

PIRMAS KAREIVIS

Nužudė jis Ariogalos tijūną.

ANTRAS KAREIVIS

Nakčia peiliu per gerklę — čirkšt! Ir viskas.
Kol susigraibėm, kol pakilom vytis,—
Jis jau špitolėj.

MAŽVYDAS

Kasparai... vaikeli...
Tai netiesa... tai melas!

KASPARAS

Tai... tiesa.

MAŽVYDAS

Ne, ne... Tai netiesa! Tu negalėjai...

KASPARAS

O kaip jis mano motiną... galėjo!

PIRMAS KAREIVIS

Ji buvo ragana.

*Kasparas kerta jam. Kareiviai sugriebia
jį už rankų*

KASPARAS

Kad būtum matęs,
Kaip ją kankino! Ant Dubysos skardžio —
Atsimeni, kur dvišakas šermukšnis...
Turėtum atsimint — mama kalbėjo,
Kad mėgdavot sėdėt po juo...

MAŽVYDAS

Žinau.

O viešpatie, geriau jau nežinočiau.

KASPARAS

Įtaisė tokią svirtį... ir pririšo
Prie vieno galo motiną. Nuleidžia
Į vandenį... palaiko, kol ant kranto
Vienuolis sukalba „Sveika, Marija“.
Ištraukia... vėl nuleidžia...

(Šaukia Mažvydui)

Tu klausyk!

Įsidėmėk, kad naktimis sapnuotum...
Kad réktum, šauktum — taip, kaip aš šaukiau,
Prie to šermukšnio pririštas...

MAŽVYDAS

Už ką gi?

PIRMAS KAREIVIS

Ji buvo ragana.

*Kasparas, negalėdamas ištrūkti ir smogti
jam, tik muistosi ir griežia dantimis*

KASPARAS

Klausyk, klausyk!

O kai devintą sykį ją ištraukė —
Jau buvo negyva. Jau ne-gy-va!

PIRMAS KAREIVIS

Ji buvo ragana.

MAŽVYDAS (*kerla jam*)

Atleisk man, dieve!

PIRMAS KAREIVIS (*nustebęs*)

Vienuolis taigi sakė: jeigu būtų
Išlaikius trylika tų panėrimų,
Tai būt ne rag...

(Susigriebęs užsidengia burną ranka)

ANTRAS KAREIVIS

Bet ką gi — neišlaikė.

MAŽVYDAS

Vadinas, ragana?

ANTRAS KAREIVIS (*atsargiai*)

O ką mes žinom?

Pasakė: jeigu tryliktąjį kartą
Ištrauksim gyvą — tai paleisim gyvą.

KASPARAS (*verkdamas*)

Ji buvo ragana — nes jos sūnus
Be tėvo buvo gimęs. Taip, iš velnio!
Ji buvo ragana — nes kitados
Tave, eretiką, globojo, slaugė,
Galbūt mylėjo. Ragana ji buvo,
Nes juokėsi iš melo ir tamsos...
Nes tavo knyga... katekizmą skaitė...
Nes mokė sūnų rašto... į bažnyčią
Nelakstė su visais. Be to, graži...
Tu pats žinai, kokia graži ji buvo.
Ji buvo ragana...

(*Įtūžęs, visiems*)

Jūs išgalvojat
Naujus tikėjimus — ir nešat, kišat,
Per jėgą brukat, verčiat, grasot, siūlot...
Ir vis ant mūs galvos, ant mūsų sprando!
Kodėl gi mums neleidžiat pasirinkti?
Kodėl manęs nė sykį nepaklausėt,
Kokio tikėjimo aš pats norėčiau?
Bet vis per prievartą, per kraują viskas.
Kodėl, aš klausiu, a? Kodėl? Kodėl?

MAŽVYDAS (*puldamas prie burgrovo*)

Tik neskubėkite! Į kunigaikštį
Aš kreipsiuosi, aš pats... Tik neskubėkit!
Jisai padės, išaiškins viską. Matot,
Čiagi tamsuolių darbas...

BURGROVAS (*nutraukdamas*)

Kunigaikščiui
Jau viskas pranešta — per tris dienas
Suspėjau susisiekti. Įsakyta
Grąžinti nusikaltėlių atgal.

MAŽVYDAS (*grasinamai*)

Tai mano vaikas, manol!

BURGROVAS

Na, ir kas?

Tai nusikaltėlis. Be to, klebone,
Turiu įspėti, kad, kiekvieną sykį
Priimdamas ką nors į tą... špitolę,
Praneštumėt į pilį. Mes privalom
Žinoti viską ir matyti.

(*Kareiviams*)

Veskit!

MAŽVYDAS

Vaikeli mano, Kasparai! Sūnau!

(*Puola prie jo*)

Atleisk man, dovanok! Žinau — nevertas,
Tačiau meldžiu — ištark bent sykį: tėvel!

K a r e i v i a i i š v e d a t y l i n t į K a s p a r a

MAŽVYDAS (*šaukia*)

Ištark man: tėvel! Pasakyk: atleidžiul!

(*Užsigula ant lango*)

Jisai kažką pasakė! Jūs girdėjot?
Jisai už durų man kažką pasakė.
Tikriausiai jis pasakė: mano tėvel!

(*Puldinėja prie visų klausinėdamas*)

Ar negirdėjot, a? Ar negirdėjot?
Man rodos, jis pasakė: mano tėve...

(*Sukniumba prieš kryžių*)

Dabar ir aš, kaip tu... Išleidau sūnų.
Atidaviau, kad jo krauju išpirkčiau
Save ir savo kalnę... Pareiga,—
Tu vėl man pasakysi? Bet jau viskas.

Aš nežinau, kur nešti šitą kryžių,
Nes stoviu vienas ant bedugnės krašto,
Žiūriu į savo sielą ir svaigstu —
Išdegusi, tuščia, bevaisė žemė.
Paimk mane už rankos, vesk, parodyk
Bent vieną mažą, silpną, gležną daigą
Ir pasakyk: „Štai laimė“. Vesk, parodyk,
Nes ką aš pasakysiu, kai manęs
Paklaus štai šitie žmonės? Kai aš pats
Savęs paklausiu? Ką aš pasakysiu?

(Vėl pripuola prie lango, žiūri užsigulęs)

Galbūt aš pasakysiu: Lietuva...
Ji neatleidžia man tos išdavystės,
Kad palikau ją kitados... kad dievą
Aukščiau už ją laikiau...

(Grūmoja kumščiu pro langą)

Ji neatleidžia.

Nedovanoja...

*(Atsisuka, tiesiasi sunkiai, bejėgiškai nu-
leidęs rankas)*

Dieve, ji teis!

EPILOGAS

*Už ilgo Mažvydo stalo prie katekizmo
palinkę keletas galvų. Stalo gale —
M a ž v y d a s*

MAŽVYDAS

Kad jau raides išmokot pavadinti,
Pradėsime skiemenuot, sąbalsines
Pridėdami prie kiekvienos balsinės.
Žiūrėkite į knygą ir kartokit
Drauge su manimi.

VISI CHORŲ

„bé-a“ bus „ba“,
„bé-e“ bus „be“, „bé-i“ bus „bi“, „bé-o“ bus „bo“,
„bé-u“ bus „bu“...

MAŽVYDAS

Labai gerai. Dar syki.

CHORAS

„bé-a“, tai „ba“, „bé-e“ tai „be“, „bé-i“ tai „bi“,
„bé-o“ tai „bo“, „bé-u“ tai „bu“...

MAŽVYDAS

Dar syki!

Mažvydui pamažu keliantis, skiemenavimas tilsta. Dabar spindulys apšviečia tikrai jį, kitų veidai boluoja prietemoje. Iš ten girdėti duslus skiemenavimas, neaiškus murmesys, kuris niekaip negali išaugti į pirmą žodį

MAŽVYDAS (iškilmingai)

Mėginsime sudėti pirmą žodį.
Klausykitės gerai... Širdim klausykit!
Kai tarsit šitą žodį, tai ant lūpų
Pajusite medaus ir kraujo skonį,
Išgirsit volungę prieš lietų šaukiant,
Užuosit šieno ir liepynų kvapą,
Regėsit baugų debesio šešėlį
Per lauką bėgant... Taigi pamėginkim.

(Skiemenuoja vienas)

„El-ie“ bus „Lie“, „tė-u“ bus „tu“, „vė-a“ bus „va“.
Kartokite! Kartokit ir klausykit.

Tamsoje girdėti neaiškus murmesys

Ar girdit jau?

*Skiemenavimas garsėja ir ryškėja. Pakilę
nuo stalo, visi priartėja prie Mažvydo*

CHORAS

„El-ie" tai „Lie", „tė-u", tai „tu",
„vė-a" tai „va"...

MAŽVYDAS (*šaukia*)

Ar girdit?

CHORAS (*sunkiai ir nedarniai sudeda iš skiemenų*)

Lii-eeet-uvvv-aaa...

MAŽVYDAS

Visi kartu! Dar sykį!

CHORAS (*darniau*)

Lie-tu-val

*Kurį laiką visi klausosi, tarytum iš tik-
rųjų jausdami ant lūpų medaus ir kraujo
skonį, tarytum laukdami ir nesulaukdami
sugrįžtant ką tik ištarto žodžio aidą. Ty-
loje leidžiasi uždanga*

1975—1976